

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE DREPT

IMUNITATEA ȘEFULUI DE STAT
ÎN DREPTUL PENAL

- Rezumatul tezei de doctorat -

Conducător de doctorat,
Prof. univ. dr. Gheorghiță Mateuț

Doctorand,
Daniel Nițu

2011

CUPRINS

ASPECTE PRELIMINARII	1
§ 1. Introducere	2
§ 2. Conceptul de șef de stat în dreptul intern și internațional. Limitele analizei	2
§ 3. Instituția imunității. Imunitatea șefului de stat	5
§ 4. Un scurt istoric al instituției imunității șefului de stat	5
4.1. <i>Dreptul cutumiar și Convenția de la Viena din 1961</i>	5
4.2. <i>Despre teoriile tradiționale privind imunitatea statului și a suveranului. Imunitate sau impunitate?</i>	6
4.3. <i>Primele fracturi ale impunității șefului statului în dreptul național și internațional. Spre dreptul contemporan</i>	12
§ 5. Imunitatea șefului de stat în dreptul intern și în dreptul internațional. Sistematizarea analizei: exercitarea jurisdicției în fața instanțelor naționale și a instanțelor penale internaționale	18
5.1. <i>Imunitatea de drept intern și imunitatea de drept internațional</i>	18
5.2. <i>Instanțe naționale. Instanțe internaționale și hibride</i>	19
5.3. <i>Sistematizarea materiei</i>	22
- Partea I -	
IMUNITATEA ȘEFULUI DE STAT ÎN FAȚA INSTANȚELOR PENALE NAȚIONALE	24
- Capitolul I -	
Instituția imunității șefului de stat în România	25
§ 1. Instituția imunității șefului de stat	25
1.1. <i>Rațiunea imunităților de drept intern. Imunitatea șefului de stat</i>	25
1.1.1. <i>Aspecte introductive. Imunitățile de drept intern</i>	25
1.1.2. <i>Imunitatea șefului de stat</i>	27
1.2. <i>Concept. Definiție</i>	28
1.2.1. <i>Aspecte introductive</i>	28
1.2.2. <i>Definiție</i>	29
a) <i>Doctrina</i>	30
b) <i>Jurisprudența Curții Constituționale</i>	31
c) <i>Utilitatea definiției?</i>	31
1.3. <i>Clasificare. Formele imunității șefului de stat</i>	31
1.3.1. <i>Imunitate de drept internațional și imunitate de drept intern</i>	32
1.3.2. <i>Imunitate funcțională și imunitate absolută (extrafuncțională)</i>	32
1.3.3. <i>Imunitate de drept material și imunitate de procedură</i>	32
1.4. <i>Concluzii. Natura juridică a imunității șefului de stat</i>	36
1.4.1. <i>Distincții</i>	36
1.4.2. <i>Imunitatea de drept material</i>	37
1.4.3. <i>Imunitatea de procedură</i>	42
§ 2. Scurt istoric al imunității șefului de stat în România	47
2.1. <i>Preliminarii. Viața constituțională în România de la 1831 până în 2003</i>	47
2.2. <i>Regulamentele Organice (anii 1831-1832)</i>	48
2.3. <i>Proclamația de la Islaz (1848)</i>	49

2.4. Convenția de la Paris (1858)	49
2.5. Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris (1864)	50
2.6. Constituția din 1866	50
2.7. Constituția din 1923	52
2.8. Constituția din 1938	52
2.9. Constituția din 1948	53
2.10. Constituția din 1952	55
2.11. Constituția din 1965. „Procesul“ lui Nicolae Ceaușescu	55
2.12. Constituția actuală. Varianta din 1991 și forma revizuită din 2003	59
2.13. Concluzii	60
§ 3. Reglementarea imunității prezidențiale în Constituția actuală	60
3.1. Sediul materiei. Prezentare comparativă între forma din 1991 și forma revizuită din 2003	60
3.2. Imunitatea Președintelui. Analiza prevederilor art. 84 alin. (2) din Constituție	61
3.2.1. Preliminarii. Analiză de text	61
3.2.2. Imunitatea procedurală [art. 84 alin. (2) teza I din Constituție]	63
a) Caracterul absolut – sfera infracțiunilor și actelor procesuale sau procedurale	64
(i) Sfera infracțiunilor	64
(ii) Sfera actelor procesuale sau procedurale	66
b) Limita temporală	68
3.2.3. Imunitatea de drept material [art. 84 alin. (2) teza a II-a din Constituție]	69
a) Caracterul funcțional al imunității - sfera infracțiunilor	70
(i) Identificarea atribuțiilor prezidențiale	70
(ii) Acte comise în exercitarea atribuțiilor și fapte conexe cu atribuțiile de serviciu sau în legătură cu acestea	71
(iii) Studiu de caz. Acordarea grațierii individuale. Revocarea grațierii individuale	72
(iv) Ipoteza opiniilor exprimate de Președinte în alt cadru decât cel oficial	75
b) Limita temporală	79
3.3. Răspunderea Președintelui și instituția imunității	80
3.3.1. Răspunderea politică. Răspunderea penală	80
3.3.2. Răspunderea politică a Președintelui. Suspendarea din funcție	80
a) Suspendarea	80
b) Consecințele suspendării. Incidența imunității	81
3.3.3. Răspunderea penală a Președintelui. Procedura punerii sub acuzare. Excepția de la imunitate	83
a) Sediul materiei	83
b) Semnificația sintagmei „înalță trădare”	84
c) Procedura punerii sub acuzare	86
(i) Hotărârea de punere sub acuzare. Semnificații juridice. Excepția de la imunitate	87
(ii) Durata suspendării	90
(iii) Hotărârea definitivă a Înaltei Curți de Casație și Justiție	90
3.3.4. Răspunderea juridică a Președintelui. Răspunderea civilă.	
Răspunderea contravențională	91
a) Imunitatea de drept material	91
b) Imunitatea de procedură	92

- Capitolul II –

Imunitatea șefului de stat în fața instanțelor penale naționale	101
§ 1. Introducere	101
§ 2. Europa și Statele Unite ale Americii	101
2.1. Preliminarii	102
2.2. Imunitatea Președintelui Republicii în Franța	102
2.2.1. Reglementarea constituțională a răspunderii și imunității șefului de stat în Constituția din 1958	103
2.2.2. Modificările din 2007 și forma actuală a Constituției franceze	107
2.2.3. Procesul Chirac – primul proces contra unui șef de stat în Franța de la Pétain	111
2.2.4. Imunitatea șefului de stat străin în Franța – cazul Gaddafi, cazul Kabila	112
2.3. Imunitatea Regelui în Belgia	114
2.3.1. Articolul 88 din Constituție. Analiză de text	114
2.3.2. Imunitatea șefului de stat și dreptul internațional în Belgia	116
2.4. Imunitatea Regelui în Spania	117
2.4.1. Analiza prevederilor art. 56 și 59 din Constituția Spaniei	117
a) Dispozițiile art. 56 alin. (2)	117
b) Dispozițiile art. 59 alin. (2)	119
2.4.2. Imunitatea șefului de stat și dreptul internațional în practica instanțelor din Spania	119
2.5. Imunitatea Președintelui în Germania	121
2.5.1. Statutul Președintelui	
- analiza prevederilor art. 60, 46 și 61 din Constituție	121
a) Prevederile art. 60 alin. (4)	121
b) Prevederile art. 46 alin. (2) – (4)	122
(i) Cadrul legal. Distincții	122
(ii) Natură juridică. Sferă de aplicare. Procedura ridicării imunității	123
(iii) Prevederile art. 61. Acuzarea Președintelui în fața Curții Constituționale Federale	124
2.5.2. Cazul Honecker. Cazul Krenz	127
a) Cazul Honecker	127
b) Cazul Krenz	128
2.5.3. Imunitatea șefului de stat străin pe rolul instanțelor germane – cazurile Honecker, Saddam Hussein, Videla și Jiang Zemin	129
a) Prevederi legale incidente la nivel național	129
b) Cazurile Honecker, Saddam Hussein, Videla și Jiang Zemin	129
2.6. Imunitatea Președintelui în Italia	131
2.6.1. Analiza prevederilor art. 90 din Constituție	131
a) Imunitatea materială	131
b) Imunitatea procedurală. Fair-play-ul constituțional	133
2.6.2. Cazul Cossiga	134
2.6.3. Imunitatea unui șef de stat străin. Aplicarea dreptului internațional	136
2.7. Sistemul de common law - Marea Britanie și Statele Unite ale Americii	137
2.7.1. Specificul sistemului de common law versus sistemul continental. Imunitatea șefului de stat	137

2.7.2. <i>Marea Britanie</i>	137
a) Statutul suveranului pe plan intern	137
b) Cazul <i>Burell</i> . Imunitatea Reginei	139
c) Prevederi de drept internațional	140
2.7.3. <i>Statele Unite ale Americii</i>	141
a) Președintele Republicii. Imunitatea în jurisprudența Curții Supreme	141
(i) Imunitatea de drept material	142
(ii) Imunitatea procedurală	144
b) <i>Impeachment</i> -ul. Cazurile Johnson, Nixon și Clinton	147
(i) Procedura	147
(ii) Sfera faptelor ce permit punerea sub acuzare	147
(iii) Relația dintre procedura constituțională și procedura de drept comun	149
c) Aplicarea dreptului internațional. Imunitatea șefului de stat străin în fața instanțelor din SUA	149
§ 3. America Latină	155
3.1. <i>Preliminarii</i>	155
3.2. <i>Acuzații privind încălcarea drepturilor omului</i>	157
3.3. <i>Acuzații privind săvârșirea unor infracțiuni de corupție sau conexe acestora</i>	161
3.4. <i>Alberto Fujimori și imunitatea fostului șef de stat</i>	164
§ 4. Africa și Asia	168
4.1. <i>Preliminarii</i>	168
4.2. <i>Africa. Procesul lui Frederick Chiluba</i>	168
4.3. <i>Asia</i>	171
- Capitolul III -	
Jurisprudența Pinochet	174
§ 1. Aspecte introductive	174
1.1. <i>Preliminarii</i>	174
1.2. <i>Augusto Pinochet. O succintă biografie</i>	174
1.3. <i>Principalele cazuri aflate pe rolul instanțelor</i>	176
1.3.1. <i>Villa Grimaldi</i>	177
1.3.2. <i>Operațiunea Colombo</i>	177
1.3.3. <i>Operațiunea Condor</i>	177
1.3.4. <i>Caravana Morții</i>	177
1.3.5. <i>Cazul Pratts</i>	178
1.3.6. <i>Cazul Riggs</i>	178
§ 2. Cazul Pinochet pe rolul instanțelor engleze	179
2.1. <i>Preliminarii</i>	179
2.2. <i>Urmărirea de către organele judiciare spaniole. Mandatul de arestare și cererea de extrădare</i>	180
2.2.1. <i>Demararea investigației</i>	180
2.2.2. <i>Emiterea mandatului de arestare de către autoritățile spaniole</i>	180
2.2.3. <i>Competența instanțelor spaniole</i>	181
2.2.4. <i>Încadrarea juridică a faptelor în cererea de extrădare</i>	182
2.3. <i>Evoluția cazului în Anglia</i>	184
2.3.1. <i>Apelul lui Pinochet contra celor două mandate de arestare</i>	185
2.3.2. <i>Decizia Divisional Court din data de 28 octombrie 1998</i>	187
2.3.3. <i>Apelul Parchetului contra deciziei Divisional Court</i>	188

2.3.4. Decizia Pinochet 1	189
2.3.5. Incompatibilitatea lordului Hoffman. Decizia Pinochet 2	191
2.3.6. Reluarea judecării apelului. Decizia Pinochet 3	192
2.3.7. Intervenția Executivului. Eliberarea lui Pinochet	203
2.3.8. În loc de concluzii...	205
§ 3. Cazul Pinochet în Chile	206
3.1. Preliminarii	206
3.2. Progresul investigației. Unele aspecte comune	207
3.2.1. Ridicarea imunității. Relația dintre imunitatea fostului șef de stat și imunitatea senatorială	209
3.2.2. Efectul legilor de amnistie adoptate în timpul regimului autoritar al lui Pinochet	212
3.2.3. Infracțiunile presupus a fi comise. Evitarea incidenței Decretului nr. 2191	213
3.2.4. Incidența și aplicarea diverselor instrumente normative privind protecția drepturilor omului	214
3.3. Evoluția principalelor cazuri. Etapa procesuală la data de 10 decembrie 2006	215
3.3.1. Villa Grimaldi	215
3.3.2. Operațiunea Colombo	216
3.3.3. Operațiunea Condor	216
3.3.4. Caravana Morții	217
3.3.5. Cazul Pratts	218
3.3.6. Cazul Riggs	218
3.4. Cercul procedural vicios	219
§ 4. Consecințele jurisprudenței Pinochet	220
4.1. Preliminarii	220
4.2. Episodul Chile. Consecințe pe plan național	222
4.3. Consecințe pe plan internațional	222
4.3.1. Șef de stat în exercițiu. Fost șef de stat	224
4.3.2. Caracterul actelor comise	224
4.3.3. Criteriul gravității faptelor comise	227
4.3.4. Precedentul stabilit de jurisprudența Pinochet. Consecințe	231
a) Recunoașterea imunității procedurale a șefului de stat în exercițiu	231
b) Infracțiunile de drept internațional nu pot fi considerate a fi comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu	232
c) Posibilitatea judecării unui fost șef de stat de către o instanță națională, alta decât cea a statului al cărui resortisant este inculpatul	233
d) Primatul dreptului internațional asupra dreptului intern	236
4.4. Cazul Pinochet. Triumful sau drama dreptului internațional penal?	238
4.5. Dreptul internațional penal și imunitatea șefului de stat – drumul spre instanțele penale internaționale?	239

- Partea a II –a -	
IMUNITATEA ȘEFULUI DE STAT ÎN FAȚA	
INSTANȚELOR PENALE INTERNAȚIONALE	241
- Capitolul I -	
Aspecte introductive. Instanțe penale internaționale și imunitatea șefului de stat	242
§ 1. Mecanismele respectării prevederilor dreptului internațional umanitar și realizarea justiției la nivel internațional	242
§ 2. Instanțele penale internaționale	246
2.1. <i>Scurt istoric: 1919 – 1993</i>	246
2.2. <i>Noul context politic. Stringența instanțelor penale internaționale</i>	248
2.3. <i>Principalele instanțe penale ad hoc.</i>	
<i>Instanțe penale internaționale și instanțe penale hibride</i>	249
2.4. <i>Curtea Penală Internațională și Curtea Internațională de Justiție</i>	252
§ 3. Instanțele penale internaționale și imunitatea șefului de stat	254
3.1. <i>Limitarea analizei. Relația cu imunitatea șefului de stat</i>	254
3.1.1. <i>Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg și Tribunalul Militar pentru Orientul Îndepărtat de la Tokio</i>	255
3.1.2. <i>Camerele de Judecată Extraordinare din Cambogia, Curtea ad hoc din Timorul de Est și Tribunalul Special pentru Liban</i>	256
3.1.3. <i>Curtea Europeană a Drepturilor Omului – rațiunea limitării analizei</i>	259
3.2. <i>Prevederi legale privind imunitatea șefului de stat în Statutele instanțelor penale internaționale</i>	262
3.3. <i>Cazuri pe rolul instanțelor</i>	264
- Capitolul II -	
Tribunalul Penal Internațional pentru Ruanda.	
Cazul Kambanda	266
§ 1. Preliminarii. Relația prim-ministru <i>versus</i> șef de stat	266
§ 2. Jean Kambanda	267
§ 3. Acuzațiile	267
3.1. <i>Controlul de jure și de facto exercitat de inculpat. Starea de fapt</i>	268
3.2. <i>Capetele de acuzare</i>	269
§ 4. Hotărârea Camerei de Primă Instanță din data de 4 septembrie 1998. Evitarea apărării bazate pe instituția imunității	270
§ 5. Apelul declarat de inculpat. Decizia Camerei de Apel din data de 19 octombrie 2001	271
§ 6. Puterea de precedent	272
- Capitolul III -	
Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie.	
Cazurile Milošević și Milutinović	275
§ 1. Aspecte preliminarii. Cazurile Milošević și Milutinović	275
§ 2. Slobodan Milošević. O succintă biografie	276
§ 3. Principalele capete de acuzare	277
3.1. <i>Aspecte introductive. Mandatul de arestare</i>	277
3.2. <i>Modul de atragere a răspunderii penale a inculpatului.</i>	
<i>Participarea personală și răspunderea superiorului ierarhic</i>	278
3.3. <i>Actul de inculpare „Kosovo”</i>	280
3.3.1. <i>Precizări preliminare. Cele trei acte subsecvente de acuzare.</i>	

<i>Distincții</i>	280
3.3.2. <i>Faptele presupus a fi comise de către inculpat</i>	280
3.4. <i>Actul de inculpare „Croatia”</i>	281
3.4.1. <i>Precizări preliminare. Cele trei acte subsecvente de acuzare. Distincții</i>	281
3.4.2. <i>Fapte presupus a fi comise de către inculpat</i>	282
3.5. <i>Actul de inculpare „Bosnia-Herțegovina”</i>	283
3.5.1. <i>Precizări preliminare. Cele două acte subsecvente de acuzare. Distincții</i>	283
3.5.2. <i>Fapte presupus a fi comise de către inculpat</i>	283
3.6. <i>Conexarea acuzațiilor</i>	284
3.7. <i>Importanța actelor de acuzare</i>	286
3.7.1. <i>Preliminarii</i>	286
3.7.2. <i>Primul șef de stat în exercițiu urmărit penal pentru săvârșirea unor infracțiuni de drept internațional</i>	287
§ 4. <i>Problema imunității șefului de stat</i>	289
4.1. <i>Contextul politic și social</i>	289
4.2. <i>Argumentele invocate de Milošević. Decizia Camerei de Primă Instanță III din 8 noiembrie 2001</i>	293
4.3. <i>Decizia instanțelor olandeze din data de 31 august 2001</i>	296
4.4. <i>Decizia Curții Europene a Drepturilor Omului din data de 19 martie 2002</i>	298
4.4.1. <i>Aspecte introductive</i>	298
4.4.2. <i>Plângerea inculpatului din data de 20 decembrie 2001</i>	299
4.4.2. <i>Decizia Curții Europene a Drepturilor Omului</i>	305
4.4.3. <i>O scurtă critică a deciziei Curții Europene</i>	307
§ 5. <i>Concluzii</i>	311
5.1. <i>Preliminarii</i>	311
5.2. <i>Imunitatea ratione materiae</i>	312
5.3. <i>Imunitatea ratione personae. Precedentul Milošević?</i>	313
§ 6. <i>Milan Milutinović</i>	315
6.1. <i>Biografie. Relația cu Slobodan Milošević</i>	316
6.2. <i>Acuzațiile formulate</i>	316
6.3. <i>Imunitatea. Decizia pe fond – sentința Camerei de Primă Instanță III din data de 26 februarie 2009</i>	317

- Capitolul IV-

Curtea Internațională de Justiție. Cazul Congo c. Belgia	320
§ 1. <i>Introducere</i>	320
§ 2. <i>Starea de fapt. Procedura</i>	321
2.1. <i>Starea de fapt. Acuzațiile</i>	321
2.2. <i>Procedura</i>	322
2.2.1. <i>Modificarea calității oficiale a inculpatului. Lipsa obiectului judecății</i>	323
2.2.2. <i>Modificarea obiectului judecății de către Congo</i>	324
§ 3. <i>Fondul cauzei. Imunitatea</i>	325
3.1. <i>Argumentele reprezentanților statului Congo</i>	326
3.2. <i>Contra-argumentele Belgiei</i>	329
3.3. <i>Soluția instanței</i>	334
3.3.1. <i>Imunitatea Ministrului Afacerilor Externe în exercițiu</i>	334
3.3.2. <i>Tangența imunității pentru titularul în exercițiu cu infracțiunile contra umanității și de război. Instanțe internaționale și naționale</i>	336
3.3.3. <i>Concluziile instanței</i>	337

3.4. <i>Opinii separate. Opinii contrare</i>	338
3.4.1. <i>Opinii separate</i>	338
a) <i>Opinia separată a judecătorului Koroma</i>	339
b) <i>Opinia separată comună a judecătorilor Higgins, Kooijmans și Buergenthal</i>	339
3.4.2. <i>Opinii contrare</i>	342
a) <i>Opinia contrară a judecătorului Oda</i>	342
b) <i>Opinia contrară a judecătorului Al-Khasawneh</i>	342
c) <i>Opinia contrară a judecătorului Van de Wyngaert</i>	344
§ 4. <i>Analiza imunității șefului de stat în contextul deciziei Curții</i>	349
4.1. <i>Relația Ministru al Afacerilor Externe – șef de stat</i>	349
4.2. <i>Distincția imunitate funcțională – imunitate procedurală</i>	351
4.3. <i>Imunitatea funcțională. Clasificarea acte oficiale – acte private</i>	354
4.3.1. <i>Acte oficiale versus acte private</i>	355
4.3.2. <i>Incidența dreptului cutumiar – regula irelevanței imunității funcționale în cazul săvârșirii unor infracțiuni de drept internațional. Eșecul instanței în prezentarea regulii</i>	363
§ 5. <i>Consecințele deciziei. Precedentul Congo c. Belgia?</i>	367
5.1. <i>Precedentul Pinochet și imunitatea procedurală</i>	367
5.2. <i>Negarea existenței regulii de drept cutumiar a irelevanței imunității oficiale în cazul unor acuzații privind săvârșirea unor infracțiuni de drept internațional</i>	371
5.3. <i>Ipotezele descrise de Curte. Punctele slabe ale imunității procedurale. Precedentul Congo</i>	373
5.3.1. <i>Ipotezele Curții. O enumerare incompletă?</i>	373
5.3.2. <i>„Libertatea de instrucție” – posibilă breșă a imunității procedurale</i>	374
§ 6. <i>Concluzii. Cazurile Djibouti c. Franța și Republica Congo c. Franța</i>	375
6.1. <i>Un nou sens al jurisprudenței în viitorul nu foarte îndepărtat</i>	375
6.2. <i>Djibouti c. Franța</i>	377
6.3. <i>Republica Congo c. Franța</i>	379

- Capitolul V -

Curtea Specială pentru Sierra Leone. Cazul Taylor	381
§ 1. <i>Conflictul din Sierra Leone. Curtea Specială din Sierra Leone. Un nou model de instanțe internaționale</i>	381
§ 2. <i>Charles Taylor. Biografie</i>	382
§ 3. <i>Acuzațiile aduse</i>	383
§ 4. <i>Evoluția cazului. Renunțarea la poziția de șef de stat</i>	385
§ 5. <i>Moțiunea inculpatului privind anularea rechizitoriului și a mandatului de arestare. Imunitatea procedurală a unui șef de stat în exercițiu. Imunitatea materială a fostului șef de stat</i>	386
5.1. <i>Scurt istoric procedural</i>	386
5.2. <i>Susținerile inculpatului</i>	387
5.3. <i>Replica Biroului Procurorului</i>	388
5.4. <i>Legitimitatea Curții Speciale în dreptul internațional. Interpretarea Regulii 72</i>	389
5.4.1. <i>Curtea Specială pentru Sierra Leone: instanță internațională sau națională?</i>	389
5.4.2. <i>Interpretarea Regulii 72. Invocarea imunității în cadrul unei moțiuni preliminare</i>	391

§ 6. Soluția Camerei de Apel	392
6.1. <i>Starea de fapt. Probleme de fapt. Excepțiile procedurale</i>	392
6.2. <i>Opiniile amici curiae</i>	392
6.2.1. <i>Opinia profesorului Sands</i>	393
6.2.2. <i>Opinia profesoarei Orentlicher</i>	394
6.2.3. <i>Opinia Asociației Baroului African</i>	394
6.3. <i>Regula nr. 72: jurisdicție și imunitate</i>	395
6.4. <i>Specificul Curții Speciale pentru Sierra Leone. Legitimitatea instanței în dreptul internațional și caracterul internațional al acesteia</i>	397
6.5. <i>Curtea Specială pentru Sierra Leone și imunitatea șefului de stat. Decizia pe fond</i>	399
§ 7. Precedentul Congo c. Belgia și modul de interpretare în jurisprudența Curții Speciale. O analiză a deciziei Camerei de Apel	402
7.1. <i>Decizia „zdrobitoare” a Curții Speciale. Irelevanța imunității. Aplicarea obiter dictum-ului Curții Internaționale de Justiție</i>	402
7.2. <i>Punctul forte al apărării: caracterul instanței și modul de funcționare a imunității procedurale absolute</i>	402
7.2.1. <i>Aspecte preliminare</i>	402
7.2.2. <i>Caracterul instanței. Modalitatea de înființare. Instrumentul normativ</i>	403
7.2.3. <i>Caracterul imperativ al Statutului instanței pentru statul al cărui resortisant este persoana care se bucură de imunitate</i>	404
7.2.4. <i>Critica soluției Curții. Inopozabilitatea prevederilor Statutului Curții Speciale pentru Sierra Leone pentru Liberia și pentru reprezentanții săi oficiali</i>	405
7.3. <i>Refuzul recunoașterii imunității procedurale. Menționarea imunității materiale</i>	408
§ 8. Concluzii. Efectele deciziei pe plan regional. Consolidarea unei tendințe la nivelul dreptului internațional	409

- Capitolul VI -

Înaltul Tribunal pentru Irak. Cazul Saddam Hussein	412
§ 1. Aspecte preliminare. Caracterul instanței	412
1.1. <i>Preliminarii</i>	412
1.2. <i>Înaltul Tribunal pentru Irak. Caracterul instanței</i>	413
1.2.1. <i>Premisele apariției Tribunalului</i>	413
1.2.2. <i>Înființarea instanței. Statutul din 2003 și forma revizuită din 2005</i>	416
1.2.3. <i>Caracterul instanței. Instanța internă (națională) internaționalizată – un nou model de instanță hibridă?</i>	417
§ 2. Saddam Hussein. Acuzațiile aduse	423
2.1. <i>Saddam Hussein. O scurtă biografie</i>	423
2.2. <i>Acuzațiile. Cazul Al Dujail</i>	425
2.3. <i>De ce Al Dujail? Strategia curioasă a procurorilor</i>	427
§ 3. Debutul procesului. Excepțiile preliminare	428
§ 4. Legitimitatea Tribunalului în dreptul intern și internațional	430
4.1. <i>Excepția inculpatului al-Bandar</i>	430
4.2. <i>Motivarea instanței. Sentința din 5 noiembrie 2006 și decizia pronunțată în apel din 26 decembrie 2006</i>	431
4.3. <i>Unele concluzii vis-à-vis de motivarea instanței</i>	433
§ 5. Imunitatea șefului de stat	437
5.1. <i>Generalități</i>	437
5.2. <i>Soluționarea excepției de către Camera de Primă Instanță</i>	

- sentința din 5 noiembrie 2006	437
5.3. Decizia Camerei de Apel din 26 decembrie 2006	439
5.4. O analiză a argumentației Camerei de Primă Instanță și a Camerei de Apel	440
§ 6. Concluzii. Un for judiciar legitim și imunitatea șefului de stat	444
- Capitolul VII -	
Curtea Penală Internațională. Cazurile Al Bashir și Gaddafi	447
§ 1. Tensiunea dintre necesitatea protejării drepturilor omului și a respectării imunităților în contextul instanțelor penale internaționale.	
Curtea Penală Internațională	447
§ 2. Imunitatea actualului sau fostului șef de stat în fața instanțelor dintr-un stat terț	449
2.1. Imunitatea <i>ratione personae</i>	449
2.2. Imunitatea <i>ratione materiae</i>	450
§ 3. Imunitatea în fața instanțelor naționale și internaționale.	
Relația cu Curtea Penală Internațională	450
3.1. Premisa. Imunitatea în fața instanțelor penale internaționale	450
3.1.1. Rațiunea imunității	451
3.1.2. Natura instanței în fața căreia este invocată imunitatea	452
3.1.3. Obligatorietatea normei ce instituie irelevanța capacității oficiale pentru statul al cărui resortisant este inculpatul.	
State părți și non-părți la Statutul Curții Penale Internaționale	452
§ 4. Prevederile legale incidente din Statutul Curții	453
4.1. Aspecte introductive. Art. 27 și art. 98 din Statutul instanței	453
4.2. Art. 27 din Statut - „Lipsa pertinentei calității oficiale”	453
4.3. Posibile tensiuni. Art. 27 și art. 98 parag. 1 din Statutul instanței	455
4.3.1. Preliminarii	455
4.3.2. Situația în care statul inculpatului nu este parte la Statutul Curții	457
4.3.3. Situația în care statul inculpatului este parte la Statutul Curții	458
4.3.4. Forul competent să decidă în privința recunoașterii imunității în statul pe al cărui teritoriu se găsește inculpatul	461
§ 5. O ipoteză inedită: opozabilitatea Statutului Curții față de state non-părți.	
Cazurile Al Bashir și Gaddafi	463
5.1. Aspecte introductive. Studiu de caz – președintele în exercițiu al Sudanului, Omar Al Bashir. Președintele în exercițiu al Libiei, Muammar Gaddafi	463
5.2. Președintele Omar Al Bashir. Conflictul din Darfur, Sudan. Acuzațiile aduse	464
5.2.1. Omar Hassan Ahmad Al Bashir	464
5.2.2. Conflictul din Darfur, Sudan. Fapte presupus a fi comise de forțele guvernamentale	464
5.2.3. Acuzațiile aduse	466
5.3. Posibila arestare și predare a lui Al Bashir versus imunitatea <i>ratione personae</i> a președintelui în exercițiu	468
5.3.1. Premisa. Sudan – stat non-parte la Statut. Deferirea cazului către Curte de Consiliul de Securitate, acționând în baza Capitolului VII din Carta Organizației Națiunilor Unite	468
5.3.2. Este Sudanul obligat să coopereze cu Curtea? Poate fi considerat Sudanul într-o poziție similară cu cea a unui stat parte? Efectul Rezoluției Consiliului de Securitate nr. 1593 (2005) și al deferirii situației din Darfur Curții prin intermediul acesteia	470
5.3.3. Situația statelor parte la Statutul Curții	472

5.3.4. <i>Situația statelor care nu sunt parte la Statutul Curții. Obligația sau dreptul de a coopera cu Curtea</i>	473
5.4. <i>Acuzațiile de genocid. O soluție vis-à-vis de imunitatea lui Al Bashir?</i>	476
5.5. <i>Cazul Muammar Gaddafi. Elemente de inedit</i>	477
5.5.1. <i>Preliminarii</i>	477
5.5.2. <i>Starea de fapt. Decizia din 27 iunie 2011 și emiterea subsecventă a mandatului de arestare</i>	477
5.5.3. <i>Elementele de inedit: precedentul Al Bashir</i>	478
5.5.4. <i>Paralela cu Curtea Africană a Drepturilor Omului</i>	480
§ 6. <i>Concluzii</i>	481

- Capitolul VIII -

Concluzii. Imunitatea șefului de stat în fața instanțelor penale internaționale.

Studiu de caz – Hissene Habré	483
§ 1. <i>Instanțele penale internaționale în secolul XXI. Imunitatea șefului de stat</i>	483
§ 2. <i>Proliferarea instanțelor internaționale. Fragmentarea dreptului internațional? Inter-relațiile între instanțe</i>	484
2.1. <i>Aspecte generale. Proliferarea instanțelor penale internațional</i>	484
2.2. <i>Corelarea jurisprudenței instanțelor. Impact</i>	485
2.2.1. <i>Impactul asupra jurisprudenței Curții Internaționale de Justiție</i>	486
2.2.2. <i>Impactul produs de deciziile Curții Internaționale de Justiție</i>	489
2.2.3. <i>Instanțele penale internaționale ad hoc. Curtea Penală Internațională</i>	490
2.3. <i>Concluzii</i>	491
§ 3. <i>Concluziile instanțelor în raport de imunitatea șefului de stat. Conexiuni</i>	491
3.1. <i>Imunitatea ratione personae</i>	492
3.1.1. <i>Irelevanța imunității ratione personae în fața unei instanțe penale internaționale competente</i>	492
3.1.2. <i>Caracterul internațional al instanței și opozabilitatea prevederilor Statutului ei</i>	492
3.1.3. <i>Concluzii</i>	493
3.2. <i>Imunitatea ratione materiae</i>	494
§ 4. <i>Imunitatea șefului de stat în fața instanțelor penale internaționale.</i>	
Studiu de caz – Hissène Habré	495
4.1. <i>Preliminarii</i>	495
4.2. <i>Hissène Habré – un „Pinochet African”</i>	496
4.2.1. <i>Hissène Habré</i>	496
4.2.2. <i>Acuzațiile aduse. Evoluția cazului în Senegal</i>	497
4.2.3. <i>Intervenția Belgiei</i>	497
4.2.4. <i>Cererea de extrădare</i>	498
4.2.5. <i>Curtea Internațională de Justiție versus Curtea de Justiție a Comunității Economice a Statelor Vest-Africane</i>	498
4.2.6. <i>Conflicte create</i>	500
4.3. <i>Imunitatea șefului de stat în fața instanțelor penale internaționale</i>	501

APRÈS COUP	504
ANEXE	508
Jurisprudență	509
I. Instanțe naționale	509
II. Instanțe internaționale, hibride, regionale și alte foruri judiciare cu caracter supranațional	518
Bibliografie	523

CUVINTE-CHEIE

Şef de stat. Drept intern. Drept internațional. Instanțe naționale. Instanțe internaționale. Instanțe penale internaționale. Instanțe hibride. Instanțe mixte. Imunitate de drept internațional. Imunitate de drept național. Imunitate de drept material (imunitate *rationa materiae*). Imunitate de drept procesual (imunitate *rationa materiae*). Imunitate funcțională. Imunitate absolută. Nicolae Ceaușescu. Ion Iliescu. Traian Băsescu. Curtea Constituțională. Răspundere politică. Răspundere juridică. Răspundere penală. Răspundere civilă. Răspundere contravențională. Chirac. Pétain. Cazul Gaddafi. Cazul Kabila. Constituția franceză din 1958. Spania. Belgia. Cazul Honecker. Cazul Krenz. Italia. Cazul Cossiga. Marea Britanie. Cazul Burrell. Statele Unite ale Americii. Curtea Supremă americană. *Impeachment*. Cazul Johnson. Cazul Nixon. Cazul Clinton. Alberto Fujimori. Frederick Chiluba. Augusto Pinochet. Fost șef de stat. Infrațiuni de drept internațional. Tortură. Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg. Tribunalul Militar pentru Orientul Îndepărtat de la Tokio. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Tribunalul Penal Internațional pentru Ruanda. Jean Kambanda. Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie. Cazul Milošević. Cazul Milutinović. Participare personală. Răspundere a superiorului ierarhic. Şef de stat în exercițiu. Curtea Internațională de Justiție. Cazul *Congo c. Belgia*. Acte oficiale. Acte private. Drept cutumiar. Irelevanța imunității. „Libertatea de instrucție”. Cazul *Djibouti c. Franța*. Cazul *Republica Congo c. Franța*. Curtea Specială pentru Sierra Leone. Charles Taylor. Liberia. Legitimitate. Moțiune preliminară. Înalțul Tribunal pentru Irak. Saddam Hussein. Al Dujail. Instanțe interne (naționale) internaționalizate. Curtea Penală Internațională. Cazul Al Bashir. Cazul Gaddafi. Articolul 27 din Statutul de la Roma. Articolul 98 din Statutul de la Roma. „Lipsa pertinentei calității oficiale”. Consiliul de Securitate. Carta Organizației Națiunilor Unite. Capitolul VII din Carta Organizației Națiunilor Unite. Hissene Habré. Curtea de Justiție a Comunității Economice a Statelor Vest-Africane.

REZUMAT

Studiul de față a avut ca scop declarat prezentarea în detaliu a instituției imunității șefului de stat în dreptul român, în dreptul comparat și – în primul rând – în dreptul internațional.

Subiectul tezei, deși un inedit incontestabil în literatura de specialitate de la noi, a făcut obiectul unor intense și ample dezbateri doctrinare în străinătate. În consecință, încercând să aducă un element de noutate în ansamblu, analiza a fost de la un bun început concepută în jurul unei dihotomii permanente între doctrină și practică. Astfel, fiecare instituție, fiecare concept și element doctrinar a fost supus unei atente analize în strânsă relație cu cel puțin un caz practic mai mult decât relevant în domeniu.

În final, fără a se dori un compendiu mai mult sau mai puțin complet al cazurilor implicând răspunderea și imunitatea șefului de stat în dreptul național și cel internațional, această lucrare prezintă într-o manieră complexă, dar axată în special pe componenta practică, modul în care a evoluat instituția imunității șefului de stat până în secolul XXI, mai exact până la final de august 2011.

1. Datorită subiectului lucrării de față - ce surprinde cititorul prin numeroase elemente de inedit - precum și datorită volumului mare de informație ce, în considerarea specificului său, este posibil să inducă o oarecare doză de confuzie sau chiar să obosească cititorul, în absența unei „aclimatizări” corespunzătoare, o primă secțiune a tezei a fost dedicată tratării unor *aspecte* de ordin *preliminari*. În cadrul acestei secțiuni, preocupați mai degrabă de formă, iar nu de fond, cititorului îi este schițat cadrul general al viitoarei analize, identificându-se elementele - reper ale studiului.

2. Astfel, este prezentat conceptul de șef de stat în dreptul intern și internațional, precizându-se limitele analizei, pentru ca ulterior să fie realizată o prezentare a instituției imunității în general, respectiv a instituției imunității șefului de stat în particular. În continuare, urmează un scurt istoric al instituției imunității șefului de stat : pornind de la dreptul cutumiar și ajungându-se până la dispozițiile Convenția de la Viena din 1961, sunt identificate primele fracturi ale impunității șefului statului în dreptul național și internațional, deschizându-se astfel calea spre dreptul contemporan.

În fine, este realizată o sistematizare a analizei, în funcție de clasificarea esențială ce distinge între imunitate de drept intern și imunitate de drept internațional și, în mod corespondent, între instanțe naționale și, respectiv, instanțe internaționale și hibride.

3. În funcție de aceste clasificări, adevărate repere ale tezei, este structurată și analiza ce va urma: astfel, în cuprinsul a două părți distincte, intitulate, *Imunitatea șefului de stat în fața instanțelor penale naționale*, respectiv *Imunitatea șefului de stat în fața instanțelor penale internaționale*, va fi atrasă atenția cititorului asupra specificului instituției și modului în care aceasta funcționează în dreptul român, în dreptul comparat, respectiv în dreptul internațional, atât în fața unor instanțe naționale, cât, mai ales, internaționale.

Aceste precizări legate de sistematizarea materiei au scopul evitării unor repetiții obositoare pe parcursul tezei, respectiv să convingă în raport de maniera neortodoxă de sistematizare a materiei. Mai mult, astfel vor fi clar înțelese motivele pentru care unele subiecte nu au fost tratate deloc sau doar tangențial în cadrul tezei, în ciuda unei aparente relații mai strânse cu subiectul analizei noastre.

4. Prima parte a studiului, intitulată *Imunitatea șefului de stat în fața instanțelor penale naționale*, debutează cu o analiză de mare întindere a reglementării instituției în sistemul din România.

Ulterior supunerii discuției rațiunii imunității de drept intern în general și cea a șefului de stat în particular, este supusă analizei definiția imunității, așa cum reiese ea din doctrina de drept constituțional și de drept penal, respectiv din jurisprudența în materie a Curții Constituționale, verificându-se utilitatea sau necesitatea unei definiții ca atare.

În continuare, studiul se concentrează pe principalele clasificări ale imunității, făcându-se distincție între imunitatea de drept internațional și cea de drept intern, între imunitatea funcțională și imunitatea absolută (extrafuncțională), respectiv între imunitatea de drept material și imunitatea de procedură. Pornind de la clasificarea ce distinge între imunitatea de drept material și cea de procedură, sunt trase unele concluzii în raport de natura juridică a fiecărei forme în parte, cercetându-se soluțiile procesuale ce vor fi pronunțate de organele judiciare competente în cazul reținerii uneia sau alteia, respectiv temeiurile juridice pe care se vor întemeia aceste soluții.

5. Secțiunea următoare este dedicată unor aspecte de ordin istoric, fiind prezentată evoluția instituției în dreptul constituțional român, începând cu Regulamentele Organice din anii 1831-1832 și până la reglementarea actuală a Constituției, în forma revizuită din anul 2003. În cadrul acestei treceri în reviste a „vieții constituționale” din România, se remarcă etapa Constituției din anul 1965, precum și a „procesului” lui Nicolae Ceaușescu din decembrie 1989.

6. În cadrul analizei reglementării imunității prezidențiale din Constituția actuală, este realizată o prezentare comparativă între forma din 1991 și forma revizuită din 2003, trecându-se ulterior la o analiză de text a prevederilor articolului 84 alin. (2) din Constituție. Concentrându-se pe prevederile tezei I din cadrul articolului 84 alin. (2) din Constituție, analiza pune în prim-plan imunitatea

procedurală. Astfel, este identificat caracterul absolut al protecției imunității, cercetându-se sfera infracțiunilor și a actelor procesuale sau procedurale, dar și limitarea temporală a acestei protecții. În continuare, în cadrul analizei dedicate tezei a II-a a articolului 84 alin. (2) din Constituție, este prezentată imunitatea de drept material. Sunt aduse argumente în sprijinul catalogării acesteia ca o imunitate cu caracter funcțional, ce vizează doar actele comise în cadrul sferei atribuțiilor prezidențiale, dar având o durată temporală nelimitată. În considerarea considerării acestei imunități ca una funcțională, în cele ce urmează este disecată întinderea atribuțiilor de serviciu ale președintelui și supuse discuției unele probleme controversate din practica recentă a ultimilor ani, dintre care amintim, acordarea sau revocarea grațierii individuale, opiniile exprimate de președinte în alt cadru decât cel oficial etc.

7. Odată stabilită imunitatea președintelui, formele acesteia și domeniul de aplicare al fiecăreia dintre acestea, în continuare este expusă problematică răspunderii președintelui. După unele clarificări inițiale între tipul de răspundere politică sau juridico-penală a președintelui, atenția se concentrează pe răspunderea politică, fiind înfățișată procedura suspendării din funcție, precum și consecințele acesteia, respectiv incidența imunității.

Din perspectiva răspunderii penale, este prezentată procedura punerii sub acuzare: în primul rând este subliniată semnificația sintagmei „înaltă trădare”, excepția de la imunitate, pentru ca mai apoi să fie detaliată hotărârea de punere sub acuzare, durata suspendării din funcție, respectiv hotărârea definitivă a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

În final, deși doar tangențial subiectului studiului, sunt succint făcute unele precizări privind aspecte legate de răspunderea juridică a președintelui, și anume, răspunderea civilă și, respectiv, cea de drept contravențional.

8. Următorul capitol din cadrul primei părți tratează subiectul imunității șefului de stat în dreptul comparat și internațional în jurisprudența instanțelor naționale. Pornind de la elementul de reper – o instanță națională -, analiza vizează atât imunitatea șefului de stat în dreptul național, urmărind unele dintre cele mai importante sisteme legale din dreptul comparat, cât și modul în care aceste instanțe au aplicat prevederile de drept internațional incidente în cazul unor șefi de state străine.

9. Astfel, o primă secțiune de mare întindere este dedicată Europei și Statelor Unite ale Americii.

10. În primul rând, este supus discuției sistemul francez, fiind avută în vedere reglementarea constituțională a răspunderii și imunității șefului de stat în Constituția din 1958, cu modificările în

domeniu din 2007. Pe lângă analiza de text, este subliniat și procesul contra președintelui Chirac, primul proces contra unui șef de stat în Franța de la Pétain, proces ce a avut drept consecință modificările ample aduse în ultimii ani Constituției franceze. Analizând modul în care instanțele franceze au tratat imunitatea șefului de stat străin a fost studiul supune atenției cazurile Gaddafi și Kabila.

11. În cele ce urmează, după același tipar mai sus descris, este verificată reglementarea constituțională a instituției în cadrul unor sisteme monarhice, și anume, Belgia și Spania. Pe lângă analiza de text a imunității regelui, sunt făcute și unele precizări legate de aplicarea și interpretarea unor dispoziții de drept internațional în domeniu.

12. Analiza continuă fluent cu un alt sistem exponențial al dreptului continental european, și anume, sistemul german. Sunt prezentate în detaliu dispozițiile legale relevante din Constituția germană, printr-o permanentă raportare la unele cazuri din jurisprudența instanțelor de contencios constituțional de aici: cazurile Honecker și Krenz.

Din perspectiva modului în care imunitatea șefului de stat străin a fost interpretată în practica instanțelor germane sunt supuse discuției cazurile Honecker, Saddam Hussein, Videla și Jiang Zemin.

13. În fine, ultimul sistem european de drept continental prezentat este cel al Italiei: ulterior analizei prevederilor articolului 90 din Constituția italiană, a stabilirii existenței și întinderii imunității materiale, respectiv a controversatei imunități procedurale, este cercetat modul în care jurisprudența italiană a aplicat în cazul Cossiga așa-numitul *fair-play* constituțional propus de doctrină.

14. În continuare, analiza se mută pe specificul celor mai reprezentative sisteme de *common law*, și anume, cele din Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. După verificarea specificului sistemului de *common law* în raport de sistemul continental în general și, în special, raportat la instituția imunității șefului de stat, este expus statutul suveranului pe plan intern în Marea Britanie. Este prezentat controversatul caz Burrell, fiind trase unele concluzii legate de imunitatea Reginei.

15. În contextul sistemului american, analiza se concentrează, în principal, pe jurisprudența Curții Supreme, fiind subliniate concluziile acesteia în cazurile Johnson, Nixon și Clinton. Este cercetată în detaliu și procedura *impeachment*-ului, respectiv a faptelor ce permit punerea sub acuzare și relația dintre procedura constituțională și procedura de drept comun.

În fine, datorită numeroaselor cazuri implicând imunitatea șefului de stat străin în dreptul internațional aflate pe rolul instanțelor americane, o secțiune distinctă este dedicată acestei delicate probleme.

16. Trecând la America Latină, analiza este structurată în funcție de tipul acuzațiilor aduse contra foștilor sau actualilor șefi de state: privind încălcarea drepturilor omului, respectiv privind săvârșirea unor infracțiuni de corupție sau conexe acestora. Cazul Alberto Fujimori – datorită complexității sale și figurii arhicunoscute a inculpatului – a fost ales ca punctul de reper din perspectivă practică, având avantajul de a permite tangența instituției imunității cu ambele tipuri de acuzații.

17. Ultima parte a acestui capitol este rezervată Africii și Asiei, analiza încercând să găsească unele elemente de comun și concentrându-se, în final, pe procesul lui Frederick Chiluba.

18. Ultimul capitol din prima parte a tezei este consacrat așa-numitei „Jurisprudențe Pinochet”, desemnând toată saga procesuală ce l-a avut în prim-plan pe implacabilul dictator chilian Augusto Pinochet, implicând instanțele din Spania, Belgia, Italia, Franța, dar mai ales Chile și Marea Britanie.

Astfel, pornind de la acuzațiile privind săvârșirea unor grave violări ale drepturilor omului, consacrate ca infracțiuni de drept internațional, organele judiciare spaniole au demarat procesul contra fostului dictator, acum un senator pe viață al statului Chile. Impulsionați de letargia justiției chiliene și profitând de prezența lui Pinochet în Anglia pentru efectuarea unor tratamente medicale, organele judiciare spaniole au solicitat autorităților engleze extrădarea generalului. Așa a demarat poate cel mai important proces vizând un fost șef de stat acuzat de săvârșirea unor infracțiuni de mare gravitate pe plan internațional, proces ce a ajuns până la vârful ierarhiei judiciare din Marea Britanie – Camera Lorzilor - și a stabilit în premieră unele concluzii în raport de existența și întinderea imunității șefului de stat.

Dincolo de conotațiile politice ce poate au influențat cazul, împiedicând extrădarea și judecarea lui Pinochet în Spania, ce a ajuns în final să fie judecat în Chile, procesul desfășurat în fața instanțelor engleze a consacrat cu putere de precedent unele concluzii la nivelul dreptului internațional, printre care amintim: recunoașterea imunității procedurale a șefului de stat în exercițiu, imposibilitatea considerării infracțiunilor de drept internațional ca fiind comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu, posibilitatea judecării unui fost șef de stat de către o instanță națională, alta decât cea a statului al cărui resortisant este inculpatul, respectiv cu titlu general, primatul dreptului internațional asupra dreptului intern.

19. Odată subliniate concluziile instanțelor engleze în raport de imunitatea unui șef de stat străin în dreptul internațional, studiul face legătura cu ideea unei soluții alternative, situate diametral opus, ce presupune deferirea unor inculpați de acest rang unor foruri judiciare cu caracter internațional, anume

create în acest scop (după modelul instanțelor *ad hoc*) sau deja existente (la ora actuală, Curtea Penală Internațională), în măsura în care au competența necesară.

O astfel de soluție prezintă, cel puțin în teorie și aparent, doar avantaje: realizarea unei justiții de o calitate incontestabilă, evitarea tangenței cu factorul politic, inadmisibilitatea excepțiilor procedurale de drept intern, respectiv, cel mai important, irelevanța imunității de șef de stat sau fost șef de stat.

Avantajele teoretice propuse de o astfel de soluție fac obiectul analizei celei de-a doua părți a studiului, intitulată *Imunitatea șefului de stat în fața instanțelor penale internaționale*, verificând modul în care prevederile legale și interpretările doctrinare au fost aplicate în practică.

20. Primul capitol din cea de-a doua parte este consacrat unor aspecte de ordin introductiv, familiarizând cititorul cu mecanismul instanțelor internaționale și prezentând cele mai importante dintre aceste instituții, respectiv anticipând tangența acestora cu subiectul imunității șefului de stat.

În același context, cu riscul unor divagații, sunt prezentate motivele pentru care unele instanțe internaționale sau regionale nu fac obiectul unei analize distincte, studiul insistând în principal pe jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, instanță ce s-a dovedit, din nefericire, mai mult decât reticentă în abordarea acestui subiect sensibil.

21. Respectând cronologia evenimentelor, analiza debutează pe fond cu prezentarea Tribunalului Penal Internațional pentru Ruanda și a cazul primului-ministru al Ruandei, Jean Kambanda, acuzat *inter alia* de comiterea infracțiunii de genocid. Sunt făcute unele clarificări menite a explica rațiunea abordării acestui caz, ce privește persoana unui fost prim-ministru, iar nu cea a unui șef de stat propriu-zis, ulterior fiind subliniate concluziile instanței tangente subiectului imunității, respectiv posibila putere de precedent a hotărârilor pronunțate în cauză.

22. În continuare, obiectul studiului este reprezentat de Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie, respectiv de concluziile atinse de acest for judiciar în cazurile foștilor președinți sârbi Milošević și Milutinović. În mod firesc, capitolul este dedicat în proporție covârșitoare figurii fostului președinte Milošević, cazului Milutinović fiindu-i dedicată doar o secțiune finală, de mai mică întindere, atât datorită caracterului subsidiar al hotărârii, cât și datorită soluției pronunțate în cauză, ce nu s-a axat pe instituția imunității.

În raport de cazul Milošević, sunt prezentate atât decizia Camerei de Primă Instanță III din 8 noiembrie 2001 ce, printre altele, a analizat excepția imunității șefului de stat, cât și deciziile pronunțate în materie de judiciarul olandez și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Ulterior prezentării și analizării tuturor acestor hotărâri, sunt identificate concluziile instanțelor, în raport de imunitatea de drept material și de procedură a unui șef de stat în exercițiu, respectiv a unui fost șef de stat, fiind subliniată importanța cazului și puterea de precedent a acestuia.

23. Următorul capitol privește activitatea principalului for judiciar al Organizației Națiunilor Unite – Curtea Internațională de Justiție. Concluziile acestei instanțe în raport de imunitatea șefului de stat sunt stabilite pornind de la celebra cauză *Congo c. Belgia* din 2002, implicând acuzațiile aduse de autoritățile belgiene contra Ministrului Afacerilor Externe al Ruandei privind săvârșirea unor infracțiuni contra umanității.

Datorită faptului că acuzatul nu era un șef de stat, este prezentată relația dintre funcția de Ministru al Afacerilor Externe cu poziția de șef de stat, explicându-se rațiunea analizării deciziei. Ulterior, este urmărit modul în care Curtea a operat cu distincția imunitate funcțională – imunitate procedurală, respectiv realizarea clasificării actelor oficiale și a actelor private în contextul imunității funcționale. Subliniind concluziile instanței, este criticat eșecul instanței în prezentarea regulii stabilite deja în dreptul cutumiar privind irelevanța imunității funcționale în cazul săvârșirii unor infracțiuni de drept internațional, Curtea părând a se îndepărta astfel de precedentul Camerei Lorzilor în cauza Pinochet.

Legătura cu precedentul Pinochet este disecată și în secțiunile următoare, dar din perspectiva imunității procedurale recunoscute șefului de stat în exercițiu, fiind atent subliniate ipotezele descrise de Curte în încercarea de a se identifica unele puncte slabe ale imunității procedurale.

În fine, concluziile atinse de Curtea Internațională de Justiție în această cauză par a da un nou sens jurisprudenței în viitorul nu foarte îndepărtat, așa cum cauzele din anii următori de pe rolul aceleiași instanțe - *Djibouti c. Franța* și *Republica Congo c. Franța* - par a sugera.

24. Cazul președintelui Liberiei, Charles Taylor, de pe rolul Curții Speciale pentru Sierra Leone face obiectul studiului capitolului următor.

Ulterior prezentării evoluției cazului, în considerarea renunțării la poziția de șef de stat a inculpatului, este analizată motiunea inculpatului privind anularea rechizitoriului și a mandatului de arestare, motiune judecată de Camera de Apel a instanței.

Hotărârea instanței, decisivă în raport atât de instituția imunității procedurale a unui șef de stat în exercițiu, cât și de cea materială a fostului șef de stat, a fost puternic influențată de precedentul *Congo c. Belgia* și de modul de interpretare a acestei decizii de către Curtea Specială.

Specificul Curții Speciale pentru Sierra Leone, legitimitatea instanței în dreptul internațional și caracterul internațional al acesteia, toate elemente de maximă importanță vehiculate în respingerea moțiunii inculpatului și, astfel, în refuzul recunoașterii imunității acestuia sunt verificate în detaliu. Concluzia autorului este una critică din perspectiva concluziile instanței în raport de opozabilitatea prevederilor Statutului Curții Speciale pentru Sierra Leone pentru Liberia și pentru reprezentanții săi oficiali.

Deși critic în raport de refuzul recunoașterii imunității procedurale a șefului de stat în exercițiu, autorul apreciază favorabil menționarea imunității materiale a fostului șef de stat, considerând că prin hotărârea pronunțată instanța are marele merit de a fi intrat și pe terenul imunității substanțiale, aducând unele clarificări în domeniu și consolidând o tendință la nivelul dreptului internațional.

25. Analiza principalelor tipuri de instanțe internaționale duce în continuare la Înalțul Tribunal pentru Irak, o instanță națională internaționalizată și la cazul fostului dictator irakian Saddam Hussein.

Caracterul aparte al instanței și problemele de legitimitate pe plan internațional datorate modalității de înființare a instanței și implicării nepermise a Statelor Unite ale Americii sunt amplu prezentate, concluzia finală fiind că instanța reprezintă un nou model de instanțe hibride la nivel internațional, întrunind, de asemenea, condițiile minime ale standardului de legitimitate.

Din perspectiva instituției imunității, sunt dezbătute concluziile atinse de Tribunal atât în primă instanță, cât și în judecarea apelului, fiind subliniate argumentele reținute în sprijinul respingerii excepției imunității șefului de stat.

26. Capitolul VII din partea a II-a este consacrat unicului for judiciar cu caracter permanent în domeniul dreptului internațional penal, și anume, Curtea Penală Internațională.

Tensiunea existentă la nivelul comunității internaționale între necesitatea protejării drepturilor omului, dar totodată și dezideratul respectării imunităților în contextul instanțelor penale internaționale va trebui soluționată de această instanță, un viitor panaceu al principalelor conflicte internaționale.

Înainte de a fi prezentată relevanța imunității șefului de stat în fața Curții - așa cum este aceasta reglementată în Tratatul de la Roma prin care a fost înființată instanța -, dar și actele normative subsecvente acestuia, sunt reluate principalele concluzii atinse anterior în raport de imunitatea actualului sau fostului șef de stat în fața instanțelor dintr-un stat terț, respectiv sunt prezentate cu titlu general unele elemente de distincție între modul în care imunitatea funcționează în fața instanțelor penale naționale față de cele internaționale.

Trecând la analiza de text a prevederilor relevante din Statutul Curții Penale Internaționale, sunt disecate dispozițiile articolului 27 privind „lipsa pertinentei calității oficiale”, fiind subliniate și unele posibile tensiuni între aceste prevederi și cele ale articolului 98 din Statutul instanței privind „cooperarea în legătură cu renunțarea la imunitate și consimțământul pentru predare”. Sunt propuse soluții în raport de aceste norme aparent conflictuale, distingându-se în funcție de situația în care statul inculpatului este sau nu este parte la Statutul Curții.

În fine, cele mai sus expuse și analizate din perspectivă teoretică sunt ulterior prezentate și în interpretarea conferită chiar de Curte, în ipoteza inedită a soluționării *in concreto* a opozabilității prevederilor Statutului Curții în general și cele reglementând imunitatea în special în raport de statele non-părți la Tratatul de la Roma, în cazurile Al Bashir și Gaddafi.

27. Ultimul capitol din partea a II-a este dedicat unor concluzii finale în raport de modul în care poate funcționa imunitatea șefului de stat în fața instanțelor penale internaționale.

Proliferarea instanțelor internaționale la nivelul secolelor XX-XXI este intens dezbătută, verificându-se posibilele consecințe ale acesteia, printre care și o oarecare fragmentare a dreptului internațional. Inter-relațiile între instanțe și corelarea jurisprudenței acestora, impactul produs de diferitele hotărâri pronunțate în aceleași cauze sau în domenii identice din punct de vedere legal fac obiectul analizei, de asemenea, cercetându-se maniera în care instanțele se influențează reciproc și, mai ales, modul în care sunt ținute să respecte hotărârile altor instanțe, în absența unor prevederi exprese sau a unei ierarhii recunoscute a judiciarului la nivel internațional.

Concluziile instanțelor în raport de imunitatea șefului de stat și conexiunile ce se pot stabili sunt identificate și expuse în teorie, verificându-se ulterior aceasta printr-un studiu de caz, și anume, cel al lui Hissène Habré, proces ce a implicat și implică instanțele mai multor state, precum și o suprapunere și posibilă fricțiune între Curtea Internațională de Justiție și Curtea de Justiție a Comunității Economice a Statelor Vest-Africane.

28. Ultima parte a tezei, intitulată sugestiv, *Après coup*, sistematizează succint toate concluziile atinse pe parcursul tezei.

Din perspectiva dreptului comparat, în ciuda particularităților instituției, specifice fiecărui sistem legal în parte, precum și opiniilor mai mult sau mai puțin consonante exprimate pe marginea acestui subiect în literatura de specialitate, respectiv a contradictorialității unor soluții pronunțate în practica judiciară, concluziile sunt certe în favoarea reglementării recente propuse de legiuitorul constituent francez, cu unele mici corective ce țin de fiecare sistem legal în parte.

În schimb, la nivelul dreptului internațional, este recunoscut faptul că imunitatea șefului de stat este – în continuare – caracterizată de o anumită ambiguitate, generată de absența vreunui instrument convențional care să reglementeze instituția. În acest context, trecând de fundamente de ordin istoric și juridic, motivele reale ce - în ciuda încercărilor temerare ale jurisprudenței principalelor foruri judiciare internaționale - permit ca în secolul XXI să mai subziste o astfel de incertitudine sunt considerate a rezida în imixtiunea nepermisă a factorului politic în acest domeniu.

Opțiunea finală este ralierea, cu unele rezerve, propunerilor făcute de Institutul Internațional în 2001, în cadrul sesiunii sale de la Vancouver, un proiect prin care este codificată pentru prima dată instituția imunității, la nivelul dreptului internațional.

Bibliografie

- 1) **Adetunji, J.**, *Ben Ali sentenced to 35 years in jail*, The Guardian, 20 iunie 2011, la adresa <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jun/20/ben-ali-sentenced-35-years-jail>;
- 2) **Alley, S.A.**, *War and Genocide in the Sudan*, prezentare la "The 19th Annual Holocaust and Genocide Program: Learning Through Experience", organizat de Institutul pentru Studii ale Holocaustului și ale Genocidului, Colegiul Raritan Valley, New Jersey, 17 martie 2001, la adresa <http://web.archive.org/web/20051221045218/http://www.iabolish.com/today/features/sudan/overview1.htm>;
- 3) **Allison, J.W.F.**, *English Historical Constitution. Continuity, Change and European Effects*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007;
- 4) **Allmand, W.**, *End of the Milošević Regime: Time to Lift Sanctions against Yugoslavia*, Rights & Democracy, 6 octombrie 2000, la adresa <http://www.dd-rd.ca/site/media/index.php?id=401&subsection=news>;
- 5) **Allo, A.K.**, *Mayhem in Darfur: The Accountability, Peace and Immunity Debate*, Mizan Law Review vol. 3 nr. 1, martie 2009, la adresa <http://www.ajol.info/index.php/mlr/article/viewFile/54007/42551>;
- 6) **Altman, H.**, *The Future of Head of State Immunity: The Case against Ariel Sharon*, aprilie 2002, la adresa <http://www.indictsharon.net/heidi-altman-apr02.pdf> (link nefuncțional la ora actuală);
- 7) **Akande, D.**, *The Jurisdiction of the International Criminal Court over National of Non-Parties: Legal Basis and Limits*, Journal of International Criminal Justice nr. 1, 2003;
- 8) **Akande, D.**, *International Law Immunities and the International Criminal Court*, American Journal of International Law, vol. 98, nr. 3, 2004;
- 9) **Akande, D.**, *The Legal Nature of Security Council Referrals to the ICC and its Impact on Al Bashir's Immunities*, Journal of International Criminal Justice nr. 7, 2009;
- 10) **Akande, D.**, *Who is Obligated to Arrest Bashir?*, EJIL Talk!, 13 martie 2009, la adresa <http://www.ejiltalk.org/who-is-obliged-to-arrest-bashir/>;
- 11) **Akande, D.**, *Africa and the International Criminal Court*, EJIL Talk!, 8 iunie 2009, la adresa <http://www.ejiltalk.org/africa-and-the-international-criminal-court/>;
- 12) **Akande, D.**, *Is the Rift between Africa and the ICC Deepening? Heads of States Decide Not to Cooperate with ICC on the Bashir Case*, EJIL Talk!, 4 iulie 2009, la adresa <http://www.ejiltalk.org/is-the-rift-between-africa-and-the-icc-deepening-heads-of-states-decide-not-to-cooperate-with-icc-on-the-bashir-case/>;
- 13) **Akande, D.**, *Denmark Invites Sudanese President Bashir to Climate Change Conference*, EJIL Talk!, 19 noiembrie 2009, la adresa <http://www.ejiltalk.org/index.php>;
- 14) **Akehurst, M.B.**, *Jurisdiction in International Law*, British Yearbook of International Law, nr. 3, 1972;
- 15) **Akhavan, P.**, *Beyond Impunity: Can International Criminal Justice Prevent Future Atrocities*, American Journal of International Law, vol. 95, 2001, nr. 1;
- 16) **Amar, A.K.A., Katyal, N.K.**, *Executive Privileges and Immunities: The Nixon and Clinton Cases*, Harvard Law Review, vol. 108, nr. 1, 1995;
- 17) **Ambos, K.**, *Straflosigkeit von Menschenrechtsverletzungen zur "impunidad" in südamerikanischen Ländern aus völkerstrafrechtlicher Sicht*, Edition Iuscrim, Freiburg, 1997;
- 18) **Ambos, K.**, *Impunity and International Criminal Law. A Case Study on Colombia, Peru, Bolivia, Chile and Argentina*, Human Rights Law Journal, vol. 18, nr. 1-4, 1997;

- 19) **Ambos, K.**, *Ein historischer Präzedenzfall*, Die Zeit, 1998, <http://www.jura.uni-duesseldorf.de>;
- 20) **Ambos, K.**, *Der Fall Pinochet und das anwendbare Recht*, Juristenzeitung, 1999;
- 21) **Ambos, K.**, *Pinochet - 2. Akt*, Juristenzeitung, 1999;
- 22) **Ambos, K.**, *Pinochet / Aufhebung der Immunität des Senators auf Lebenszeit durch das Berufungsgericht von Santiago de Chile vom Obersten Gerichtshof bestätigt, 08.08.2000 No. 2.189*, Europäische Grundrecht Zeitschrift, 2001;
- 23) **Ambos, K.**, *Expunerea de motive la Codul penal german internațional*, 2002, la adresa <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/VoeStGB.pdf>;
- 24) **Ambos, K.**, *Selected Issues Regarding the 'Core Crimes' in International Law*, în Colectiv, *International Law. Quo Vadis?*, Nouvelles Études Pénales, nr. 19, 2004;
- 25) **Ambos, K., Malarino, E.**, *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen in Lateinamerika*, în Eser, A., Sieber, U., Kreicker H. (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen*, vol. 4: Côte d'Ivoire (Kouassi/Paulenz), España (Gil Gil), Frankreich (Lelieur-Fischer), Italien (Jarvers/Grammer), Lateinamerika (Ambos/Malarino), Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2005;
- 26) **Ambos, K.**, *Internationales Strafrecht. Strafanwendungsrecht. Völkerstrafrecht. Europäisches Strafrecht*, Verlag C.H. Beck, München, 2006;
- 27) **Ambos, K., Pirmurat, S.**, *Das Todesurteil gegen Saddam Hussein*, Juristenzeitung 2007;
- 28) **Ambos, K.**, *Politische und rechtliche Hintergründe des Urteils gegen den ehem. Peruanischen Präsidenten Alberto Fujimori*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, nr. 11, 2009;
- 29) **Ambos, K.**, *The Fujimori Judgment. A President's Responsibility for Crimes Against Humanity as Indirect Perpetrator by Virtue of an Organized Power Apparatus*, Journal of International Criminal Justice, nr. 9, 2011;
- 30) **Ambrose, T.**, *Despoți și dictatori. De la Nero la Saddam Hussein*, Ed. Litera, București, 2009;
- 31) **Andries, A., David, E., Van den Wyngaert, C., Verhagen, J.**, *Commentaire de la loi du 16 juin 1993 relative à la répression des infractions graves au droit international humanitaire*, Revue de droit pénal et de criminologie, 1994;
- 32) **Angell, A.**, *The Pinochet factor in Chilean politics*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;
- 33) **Antolisei, F.**, *Manuale de diritto penale. Parte generale*, Dott. A. Giuffrè Editore, Milano, 2000;
- 34) **Arana, R.P.**, *La autoría mediata por organización en la Sentencia contra Fujimori*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, nr. 11, 2009;
- 35) **Arnold, C.**, *The Other Nuremberg: The Untold Story of Tokyo War Crimes Trial*, Ed. William Morrow, New York, 1987;
- 36) **Ascensio, H., Decaux, E., Pellet, A.** (coord.), *Droit international pénal*, Cedim, Paris, 2000;
- 37) **Bacigalupo, E.**, *Principios de derecho penal. Parte general*, Ed. Akal, Madrid, 1998;
- 38) **Balassoupramaniane, I.**, *La saga Augusto Pinochet: L'immunité internationale redéfinie?*, <http://www.barreau.qc.ca/journal/frameset.asp?article=/journal/vol33/no4/pinochet.html>;
- 39) **Bantekas, I.**, *Note to decision of the Court of First Instance of Leivadia (1997)*, American Journal of International Law, 1998;
- 40) **Bantekas, I., Nash, S.**, *International Criminal Law*, Cavendish Publishing, Londra, 2003;
- 41) **Bantekas, I.**, *Head of State Immunity in the Light of Multiple Legal Regimes and Non-Self Contained System Theories: Theoretical Analysis of ICC Third Party Jurisdiction Against the Background of the 2003 Iraqi War*, Journal of Conflict and Security Law, vol. 10, nr. 1, 2005;
- 42) **Barahona de Brito, A.**, *The Pinochet case and the changing boundaries of democracy*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;

- 43) Barbu, C., *Aplicarea legii penale în spațiu și timp*, Ed. Științifică, București, 1972;
- 44) Basarab, M., Pașca, V., Mateuț, Gh., Butiuc, C., *Codul penal comentat. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2007, vol. I;
- 45) Bassiouni, M.C., *International Extradition. United States Law and Practice*, Oceana Publications Inc., Dobbs Ferry, New York, 1996;
- 46) Bassiouni, M.C., *From Versailles to Rwanda in 75 Years: The Need to Establish a Permanent International Criminal Court*, Harvard Human Rights Law Journal, 10, 1997;
- 47) Barker, J.C., *International Law and International Relations*, Continuum, Londra – New-York, 2000;
- 48) Bassiouni, M.C., *Introduction au droit pénal international*, Bruylant, Bruxelles, 2002;
- 49) Bassiouni, M.C., *Introduction to International Criminal Law*, Transnational Publishers Inc., Ardsley, New York, 2003;
- 50) Bassiouni, M.C., *Post-Conflict Justice in Iraq: An Appraisal of the Iraq Special Tribunal*, Cornell Law Journal of International Law, vol. 38, nr. 2, 2005;
- 51) Bassiouni, M.C., *Post-Conflict Justice in Iraq: Is the Glass Half-Full, Half-Empty, or Is It a Pyrrhic Achievement?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 52) Bassiouni, M.C., *Events Leading to the Creation of the IHT*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 53) Bădescu, V.-S., *Umanizarea dreptului umanitar*, Ed. C.H. Beck, București, 2007;
- 54) Beaud, O., *L'immunité du chef d l'État en droit constitutionnel et en droit comparé*, în Verhoeven, J. (coord.), *Le droit international des immunités: contestation ou consolidation?*, Larcier, Bruxelles, 2004;
- 55) Beigbeder, Y., *Judging Criminal Leaders, The Slow Erosion of Impunity*, Kluwer Law International, Haga, 2002;
- 56) Benditer, I., Muraru, I., *Drept constituțional*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1982;
- 57) Bennouna, M., *The Characterization of the Armed Conflict in the Practice of the ICTY*, în May, R., Kirk McDonald, G. (coord.), *Essays on the ICTY Procedure and Evidence in Honour of Gabrielle Kirk McDonald*, Kluwer Law International, Haga, 2001;
- 58) Bekker, P.H.F., *The Democratic Republic of the Congo Requests the World Court to Order Belgium to Annul an Arrest Warrant issued against the Congo's Foreign Minister*, ASIL Insight, octombrie 2000, la adresa <http://www.asil.org/search.cfm?displayPage=571>;
- 59) Bekker, P.H.F., *Review - The Role of the International Court of Justice as the Principal Judicial Organ of the United Nations by Mohamed Sameh M. Amr Source*, American Journal of International Law, vol. 99, nr. 2, 2002;
- 60) Beres, L.R., *Assasinating Saddam: A Post-War View from International Law*, Denver Journal of International Law and Policy, vol. 19, nr. 3, 1991;
- 61) Berkovicz, G., *La place de la Cour Pénale Internationale dans la société es E'tats*, L'Harmattan, Paris, 2005;
- 62) Beyers, M., *Drept și politică în Cazul Pinochet*, în Constantin, V. (coord.), *Doctrină și jurisprudență internațională*, Ed. Universității de Vest, Timișoara, 2004;
- 63) Bhoque, C., *The Trial of Charles Taylor. Conflict prevention, international law and an impunity-free Africa*, Institute for Security Studies, august 2006;
- 64) Bhuta, N., *Iraqi Voices: Attitudes Toward Transitional Justice and Social Reconstruction*, New York, International Center for the Transitional Justice, mai 2004;
- 65) Bianchi, A., *Denying State Immunity to Violators of Human Rights*, Austrian Journal of Public and International Law, nr. 46, 1994;

- 66) **Bianchi, A.**, *Immunity versus Human Rights: The Pinochet Case*, European Journal of International Law, 1999;
- 67) **Bird, E.K.**, *The loneliest man in the world: The inside story of the 30-year imprisonment of Rudolf Hess*, Secker & Warburg, Londra, 1974;
- 68) **Birnbaum, N.**, *Pinochet and Double Criminality*, Criminal Law Review, 2000;
- 69) **Bîrsan, C.**, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2010;
- 70) **Black, C.**, *Impeachment: A Handbook*, Yale University Press, Yale, 2010;
- 71) **Blokker, N.M., Schermers, H.G.** (coord.), *Proliferation of Internatinal Organizations: Legal Issues*, Kluwer Law International, Haga, 2001;
- 72) **Blum, Y.Z.**, *UN Membership of the "New" Yugoslavia: Continuity or Breach?*, American Journal of International Law, 1992;
- 73) **Bodin, J.**, *Les six livres de la République*, Librairie Générale Française, Paris, 1993;
- 74) **Borghi, A.**, *L'immunité des dirigeants politiques en droit international*, Helbling & Lichtenhahn, Basel, 2003;
- 75) **Born, G.B., Hardly Calcott W.**, *Head-of-state immunity-waiver by foreign state-conflict of laws-self-incrimination-compelled waiver of foreign financial secrecy laws*, American Journal of International Law, vol. 83, nr. 2, 1989;
- 76) **Boroi, G.**, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. All Beck, București, 2002;
- 77) **Bothe, M.**, *Die strafrechtliche Immunität fremder Staatsorgane*, Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 1971;
- 78) **Bouvier, V.M.**, *Reflexiones sobre el caso Pinochet*, în Colectiv, *The Pinochet Case. Lessons from a 30-Year Transnational Struggle Against Impunity*, Institute for Policy Studies, Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales, Santiago, Chile, 14 noiembrie 2003, la adresa http://www.tni-archives.org/detail_page.phtml?page=acts_pin-conf-e (link nefuncțional la ora actuală);
- 79) **Bowhuis, S.**, *Kosovo: The Legality of intervention?*, Australian Journal of Human Rights, nr. 4, 2000, la adresa <http://beta.austlii.edu.au/au/journals/AJHR/2000/20.html>;
- 80) **Bradley, C.A.**, *Foreign Officials and Sovereign Immunity in U.S. Courts*, ASIL Insight, vol. 13, nr. 3, 17 martie 2009, la adresa <http://www.asil.org/insights090317.cfm>;
- 81) **Branca, G.** (coord.), *Commentario della Costituzione*, Nicola Zanicheli Editore, Bologna, 1983;
- 82) **Brazier, R.**, *Constitutional Reform*, Oxford University Press, Oxford, 1998;
- 83) **Bremner, C.**, *Things French kings never said*, Times Blogs, 29 noiembrie 2009, la adresa http://timescorrespondents.typepad.com/charles_bremner/2009/11/things-french-kings-never-said.html (link nefuncțional la ora actuală);
- 84) **Brinkley, A., Dyer, D.** (coord.), *The American Presidency*, Houghton Mifflin, Boston, 2004;
- 85) **Brody, R.**, *A Trial for Habre?*, Radio Netherlands Worldwide, 14 decembrie 2010, la adresa <http://www.rnw.nl/international-justice/article/a-trial-habre>;
- 86) **Brody, R.**, *The Dictator Hunt*, Human Rights Watch, la adresa <http://www.thedictatorhunter.com>;
- 87) **Brohmer, J.**, *State Immunity and the Violations of Human Rights*, Kluwer Law International, Haga, 1997;
- 88) **Broomhall, B.**, *Role of International Criminal Court and Ad-Hoc Tribunals* în Colectiv, *The Pinochet Precedent: Individual Accountability for International Crimes*, American University Washington College of Law, Institute for Policy Studies, Washington, 26 martie 2001, la adresa <http://www.ips-dc.org/projects/legalscholars/index.htm> (link nefuncțional la ora actuală);
- 89) **Broomhall, B.**, *International Justice and the International Criminal Court: Between Sovereignty and the Rule of Law*, Oxford University Press, Oxford, 2003;

- 90) **Brotóns, A. R.**, *El caso Pinochet: Los límites de la impunidad*, Biblioteca Nueva, Madrid, 1999;
- 91) **Brotóns, A.R.**, *International law after the Pinochet case*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;
- 92) **Brown, B.S.**, *Primacy or Complementarity: Reconciling the Jurisdiction of National Courts and International Criminal Tribunals*, Yale Journal of International Law, 23, 1998;
- 93) **Brown, J.**, *Diplomatic Immunity: State Practice Under the Vienna Convention on Diplomatic Relations*, International Comparative Law Quarterly, 1988;
- 94) **Brown, R.M.**, *The Significance of the Kidnapping/ Murder of Defense Counsel*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 95) **Brownlie, I.**, *Contemporary problems concerning the jurisdictional immunity of States*, raport Institutul de Drept Internațional, Session du Caire, Ann. I.D.I., vol. 62-1, 1987;
- 96) **Brownlie, I.**, *Principles of Public International Law*, Oxford University Press, Oxford, 1998;
- 97) **Bröhmer, J.**, *Immunity of a former Head of State: General Pinochet and the House of Lords: Part three*, Leiden Journal of International Law, nr. 13, 2000;
- 98) **Bulai, C., Bulai, N.B.**, *Manual de drept penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2007;
- 99) **Boulier, A.J.**, *Souveraineté de l'État et droit pénal international*, Petit affiches, nr. 112, 1999;
- 100) **Burbach, R.**, *The Pinochet Affair: State Terrorism and Global Justice*, Zed Books, Londra, 2004;
- 101) **Burchfield, A.**, *International Criminal Courts for the Former Yugoslavia, Rwanda and Sierra Leone: A Guide to Online and Print Resources*, Global Lex, august 2008 (varianta oficială, publicată în octombrie 2005 poate fi accesată la adresa http://www.nyulawglobal.org/globalex/International_Criminal_Courts.htm);
- 102) **Burchfield, A.**, *The Crisis in Darfur: Researching the Legal Issues*, Global Lex, mai 2009, la adresa http://www.nyulawglobal.org/Globalex/Darfur_Crisis_Research.htm;
- 103) **Burneo Labrin, J., Bosly, H.D.**, *Aquilar Diaz et. al v. Pinochet, Tribunal de Première Instance, Bruxelles, ordinul din 6 noiembrie 1998*, în Revue de Droit Pénal et de Criminologie, 1999;
- 104) **Cadart, J.**, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, Ed. Economica, Paris, 1990;
- 105) **Cahier, Ph.**, *Le droit diplomatique contemporain*, Publication de l'Institut universitaire des Hautes études internationales, Droz, Geneva, 1964;
- 106) **Callins, D., Johnson, H., Lagerquist, J.**, *Did the Anfal Operations Constitute Genocide?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 107) **Cannizzaro, E.**, *Metodi di Soluzione di Conflitti fra Giurisdizioni Internazionali: Il Contributo della Sentenza della CIG sul Caso del Genocidio (Bosnia Erzegovina c. Serbia e Montenegro)*, European Journal of Legal Studies, nr. 1, la adresa <http://www.ejls.eu/1/5IT.pdf>;
- 108) **Capaldo, G.**, *Proceedings in Italy against Latin American dictators and military personnel of the 1970s and 1980s*, în Colectiv, *The Pinochet Precedent: Individual Accountability for International Crimes*, American University Washington College of Law, Institute for Policy Studies, Washington, 26 martie 2001, la adresa <http://www.ipsdc.org/projects/legalscholars/index.htm> (link nefuncțional la ora actuală);
- 109) **Carlassare, L.**, *Il presidente della Repubblica*, în Branca, G. (coord.), *Commentario della Costituzione*, Nicola Zanicheli Editore, Bologna, 1983;
- 110) **Caro Coria, D.C.**, *Sobre la punición del ex presidente Alberto Fujimori Fujimori como autor mediato de una organización criminal estatal*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, nr. 11, 2009;

- 111) **Carp, R.**, *Responsabilitatea ministerială. Studiu de drept public comparat*, Ed. All Beck, București, 2003;
- 112) **Carp, R.**, *Reflecții pe marginea statutului juridic al decretelor emise de Președintele României*, Revista de Drept Public, nr. 4, 2004;
- 113) **Cassese, A.**, *On the Current Trends towards Criminal Prosecution and Punishment of Breaches of International Humanitarian Law*, European Journal of International Law, 1998;
- 114) **Cassese, A.**, *International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001;
- 115) **Cassese, A., Delmas-Mary, M.** (coord.), *Crimes internationaux et juridictions internationales*, PUF, Paris, 2002;
- 116) **Cassese, A.**, *When May Senior State Officials Be Tried for International Crimes? Some Comments on the Congo v. Belgium Case*, European Journal of International Law, nr. 4, 2002;
- 117) **Cassese, A.**, *Peut-on poursuivre des hauts dirigeants des États pour des crimes internationaux? À propos de l'affaire Congo c/ Belgique (C.I.J.)*, Revue de sciences criminelles et de droit pénal comparé, nr. 3, 2002;
- 118) **Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J.R.W.** (coord.), *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2002;
- 119) **Cassese, A.**, *The Nicaragua and Tadić Tests Revisited in Light of the ICJ Judgment on Genocide in Bosnia*, European Journal of International Law, 2007;
- 120) **Cassese, A., Scalia, D., Thalman, V.**, *Les grands arrêts de droit international pénal*, Dalloz, Paris, 2010;
- 121) **Cezar, I.**, *Sentință parfumată în cazul Băsescu „țigancă împuțită“*, 15 mai 2008, la adresa <http://www.gandul.info/news/sentinta-parfumata-in-cazul-basescu-tiganca-imputita-video-2637244>;
- 122) **Chagnollaud, D.**, *La Cour de cassation et la responsabilité pénale du chef de l'Etat*, Revue de droit public, 2001;
- 123) **Chamblée, L.E.**, *Post-War Iraq: Prosecuting Saddam Hussein*, California Criminal Law Review, vol. 7, 2004, la adresa <http://www.boalt.org/bjcl/v7/v7chamblée.htm>;
- 124) **Chancellor, A.**, *How Free is Louise?*, 29 mai 1999, la adresa <http://www.slate.com/id/29534/>;
- 125) **Chantebout, B.**, *Droit constitutionnel*, Armand Colin, Paris, 2005;
- 126) **Charney, J.I.**, *Is International Law Threatened by Multiple International Tribunals?*, Recueil des Cours de l'Académie de Droit International, 1993;
- 127) **Cheker, S.**, *The Charles Taylor Case and the Idiosyncrasies of International Criminal Law*, 15 iunie 2006, la adresa http://www.carlsl.org/home/index.php?view=article&catid=14%3Acharles-taylor-trial&id=60%3Athe-charles-taylor-case-and-the-idiosyncrasies-of-international-criminal-law&format=pdf&option=com_content&Itemid=21;
- 128) **Chinkin, M.C.**, *International Decisions*, American Journal of International Law, 1999;
- 129) **Chiriac, L.**, *Despre irevocabilitatea și controlul de legalitate a decretului de grațiere – act administrativ unilateral*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Series Jurisprudentia, nr. 2, 2009, la adresa <http://studia.law.ubbcluj.ro/articol.php?articollid=295>;
- 130) **Chiriță, R.**, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Culegere de hotărâri 2002*, Ed. C.H. Beck, București, 2007;
- 131) **Chiriță, R.**, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Culegere de hotărâri 2006*, Ed. C.H. Beck, București, 2007;
- 132) **Chiriță, R.**, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii și explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2008;
- 133) **Chrispin, M.**, *Some Remarks on the Legal Implications of Foreign Visits by Sudanese President Omar Al Bashir After the ICC Arrest Warrant*, EJIL Talk!, 11 mai 2009, la adresa

- <http://www.ejiltalk.org/some-remarks-on-the-legal-implications-of-foreign-visits-by-sudanese-president-omar-al-bashir-after-the-icc-arrest-warrant/>;
- 134) **Chung, C.**, *Justice for Bashir: What's Different Today?*, EJIL Talk!, 5 martie 2009, la adresa <http://www.ejiltalk.org/justice-for-bashir-whats-different-today/>;
- 135) **Ciuncan, D.**, *Răspunderea penală a parlamentarilor și membrilor guvernului*, Dreptul, nr. 1, 1995;
- 136) **Cobban, H.**, *The Saddam Hussein trial and the transition in Iraq*, Transitional Justice Forum, 18 octombrie 2005, la adresa <http://tj-forum.org/archives/001517.html>;
- 137) **Cobo del Rosal, M., Vives Antón, T.S.**, *Derecho penal. Parte general*, Ed. Tirant lo Blanch, Valencia, 1996;
- 138) **Cockayne, J.D.**, *Commentary to Decision on Prosecution's Motion for Joinder*, în Klip, A., Sluiter, G. (coord), *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals - Volume 08: The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia 2001-2002*, Intersentia, Antwerpen, 2005;
- 139) **Cockburn, A., Cockburn, P.**, *Out of the Ashes: The Resurrection of Saddam Hussein*, Harper Collins, New York, 1999;
- 140) **Colectiv**, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Ed. Politică, București, 1974;
- 141) **Colectiv**, *Immunity of the President and Other Government Officials*, Harvard Law Review, vol. 96, nr. 1, 1982;
- 142) **Colectiv**, *The Beirut Massacre: The Complete Kahan Commission's Report*, Princeton, Karz Cehl, 1983;
- 143) **Colectiv**, *Draft Indictment of Saddam Hussein. Ad Hoc United National Criminal Tribunal, Plaintiffs v. Saddam Hussein and the Military, Political and Economic Advisors of Iraq, Defendants*, Denver Journal of International Law and Politics, vol. 20, nr. 1, 1991;
- 144) **Colectiv**, *Qualified Immunity in Constitutional Tort Actions*, Harvard Law Review, vol. 104, nr. 8, 1991;
- 145) **Colectiv**, *Official Immunity*, Harvard Law Review, vol. 104, nr. 8, 1991;
- 146) **Colectiv**, *Report of the Commission of Inquiry into the Crimes and Misappropriations Committed by Ex- President Habré, his Accomplices and/or Accessories* (7 mai, 1992), la adresa <http://www.usip.org/files/file/resources/collections/commissions/Chad-Report.pdf>;
- 147) **Colectiv**, *U.S. Urged To Get Involved In Pinochet Case; Washington Can't "Stand on Sidelines", Says Rights Group*, 22 octombrie 1998, la adresa <http://www.commondreams.org/pressreleases/Oct98/102298e.htm>;
- 148) **Colectiv**, *Die aktuelle Entscheidung: Staatenimmunität für internationale Verbrechen - das zweite Pinochet-Urteil des House of Lords*, Jura, 2000;
- 149) **Colectiv**, *Gericht in Chile hebt Pinochets Immunität auf*, <http://www.tagesschau.de/aktuell/meldungen> (link nefuncțional la ora actuală);
- 150) **Colectiv**, *Tribunal Slams Milošević-immunity suggestions*, 4 octombrie 2000, la adresa http://www.iol.co.za/index.php?sf=84&set_id=1&click_id=3&art_id=qw970665668945B262 (link nefuncțional la ora actuală);
- 151) **Colectiv**, *Die aktuelle Entscheidung: Staatenimmunität für internationale Verbrechen - das zweite Pinochet-Urteil des House of Lords*, Jura, 2000;
- 152) **Colectiv**, *Die aktuelle Entscheidung: Staatenimmunität für internationale Verbrechen - das zweite Pinochet-Urteil des House of Lords*, Jura, 2000;
- 153) **Colectiv**, *ICTY Rejects Idea of Immunity*, 20 iunie 2000, la adresa http://www.unwire.org/unwire/20000620/9433_story.asp (link nefuncțional la ora actuală);

- 154) **Colectiv**, *The Pinochet Precedent: Individual Accountability for International Crimes*, American University Washington College of Law, Institute for Policy Studies, Washington, 26 martie 2001, la adresa <http://www.ips-dc.org/projects/legalscholars/index.htm>;
- 155) **Colectiv**, *The Constitution of the United States of America: Analysis and Interpretation*, Congressional Committee Materials, Washington, 2002 la adresa <http://www.gpo.gov/fdsys/search/pagedetails.action?granuleId=&packageId=GPO-CONAN-2002>;
- 156) **Colectiv**, *Belgium throws out Falun Gong case against Jiang Zemin*, ABC Radio Australia News, 8 octombrie 2003, la adresa <http://www.rn.org/articles/14678/?&place=europe&section=falun-gong>;
- 157) **Colectiv**, *Head-of-State Immunity for Former Chinese President Jiang Zemin*, American Journal of International Law, vol. 97, nr. 4, 2003;
- 158) **Colectiv**, *Charles Taylor – International Suport*, 8 august 2003, la adresa <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/163/29124.html>;
- 159) **Colectiv**, *The Pinochet Case. Lessons from a 30-Year Transnational Struggle Against Impunity*, Institute for Policy Studies, Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales, Santiago, Chile, 14 noiembrie 2003, la adresa http://www.tni-archives.org/detail_page.phtml?page=acts_pin-conf-e (link nefuncțional la ora actuală);
- 160) **Colectiv (Human Rights Watch)**, *Memorandum to the Iraqi Governing Council on the 'Statute of the Iraqi Special Tribunal'*, 17 decembrie 2003, la adresa <http://www.hrw.org/background/mena/iraq121703.htm>;
- 161) **Colectiv**, *Confronting Challenges to the Pinochet Precedent and the Globalization of Justice*, A roundtable discussion sponsored by the American University Washington College of Law Center for Human Rights and Humanitarian Law and the Institute for Policy Studies, American University Washington College of Law, Washington, 3 februarie 2004;
- 162) **Colectiv**, *Special Court for Sierra Leone: Prosecutor v. Charles Ghankay Taylor: Charles Taylor subject to criminal proceedings before the Special Court (May 31, 2004)*, International Law in Brief, la adresa <http://www.asil.org/ilib/ilib0712.htm>;
- 163) **Colectiv**, *Pendre le mesure du droit international: effectivité, equite et validité*, Canadian Council of International Law Conference, Kluwer Law International, Haga, 2004;
- 164) **Colectiv**, *Immunity v. Accountability: Considering the Relationship between State Immunity and Accountability for Torture and other Serious International Crimes*, The Redress Trust, Londra, 2005;
- 165) **Colectiv (Human Rights Watch)**, *The Former Iraqi Government On Trial. A Human Rights Watch Briefing Paper*, 16 octombrie 2005, la adresa <http://www.hrw.org/legacy/background/mena/iraq1005/>;
- 166) **Colectiv**, *Federal Court of Nigeria: Emmanuel Egbuna and David Anyaele vs. Charles Taylor and Others, Ruling on Preliminary Objections (November 1, 2005)*, International Law in Brief, 15 noiembrie 2005, la adresa <http://www.asil.org/ilib/ilibNov15.htm> (link nefuncțional);
- 167) **Colectiv**, *Trying Charles Taylor in the Hague: Making Justice Accesible to Those Affected*, Human Rights Watch, iunie 2006;
- 168) **Colectiv**, *Dosarul Flota. La un pas de prescriere*, 4 iulie 2007, la adresa <http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/Actualitate/66254/Dosarul-Flota-la-un-pas-de-prescriere.html>;
- 169) **Colectiv (Human Rights Watch)**, *Iraq: Dujail Judgment Marred by Serious Flaws*, 27 iulie 2007, la adresa <http://www.hrw.org/en/news/2007/06/21/iraq-dujail-judgment-marred-serious-flaw>;
- 170) **Colectiv**, *Ex-Liberian president acquitted of theft*, Sapa-Associated Press, 1 mai 2009, la adresa

- http://www.int.iol.co.za/index.php?set_id=1&click_id=86&art_id=nw20090501151133549C215305 (link nefuncțional la ora actuală);
- 171) **Colectiv**, *Retrospectivă constituțională privind funcția de președinte*, The Epoch Times, 24 octombrie 2009, la adresa http://www.epochtimes-romania.com/articles/2009/10/article_62116.html;
- 172) **Colectiv**, *Nuremberg Trial*, la adresa http://en.wikipedia.org/wiki/Nuremberg_Trials;
- 173) **Colectiv**, *Nicolae Ceaușescu, de 15 ani președinte cu sceptru regal*, la adresa <http://1989.jurnalul.ro/stire-special/nicolae-ceausescu-de-15-ani-presedinte-cu-sceptru-regal-502433.html>;
- 174) **Colectiv**, *A comprehensive view of the IHT*, la adresa <http://www.iraq-iht.org> (link nevalid la ora actuală);
- 175) **Colectiv**, *L'affaire Pinochet ou le crépuscule des dictateurs*, la adresa <http://www.ulb.ac.be/assoc/elsaulb/themi2.htm>;
- 176) **Colectiv**, *The Case against Hissène Habré, an "African Pinochet"*, la adresa <http://www.hrw.org/en/habre-case>;
- 177) **Collette, J.-P.**, *Lecture controversée de l'arrêt de La Haye Pourquoi Sharon n'est pas Yerodia*, Rossel et Cie SA, Le Soir en ligne, Bruxelles, 2002, la adresa <http://www.educweb.org/AlterFocus/Dossiers/SabraChatila/Sharon-Yeroda.htm>;
- 178) **Condorelli, L.**, *Legalità, Legittimità, Sfera di Competenza dei Tribunali Penali Ad Hoc Creati dal Consiglio di Sicurezza delle Nazioni Unite*, în F. Lattanzi, E. Sciso (coord.), *Dai Tribunali penali internazionali ad hoc a una Corte permanente*, Editoriale Scientifica, Napoli, 1996;
- 179) **Constantin, V.**, *Drept internațional public*, Ed. Universității de Vest, Timișoara, 2004;
- 180) **Constantin, V.** (coord.), *Doctrină și jurisprudență internațională*, Ed. Universității de Vest, Timișoara, 2004;
- 181) **Constantinescu, V., Pierré-Caps, S.**, *Droit constitutionnel*, PUF, Paris, 2004;
- 182) **Constantinescu, M., Deleanu, I., Iorgovan, A., Muraru, I., Vasilescu, F.B., Vida, I.**, *Constituția României – comentată și adnotată*, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1992;
- 183) **Constantinescu, M., Muraru, I.**, *Drept parlamentar*, Ed. Gramar, București, 1994;
- 184) **Conversi, D.**, *Central Secession: Towards a New Analytical Concept? The Case of Former Yugoslavia*, Journal of Ethnic and Migration Studies, vol. 26, nr. 2, 2000;
- 185) **Crook, J.R.**, *The 2003 Judicial Activity of the International Court of Justice*, American Journal of International Law, nr. 2, 2004;
- 186) **Cosnard, M.**, *Quelques observations sur le décision de la Chambre des Lords du 25 novembre 1998 et du 24 mars 1999 dans l'affaire Pinochet*, Revue Générale de Droit International Public, 1999;
- 187) **Crane, D.M.**, *Dancing with the Devil: Prosecuting West Africa's Warlords: Building Initial Prosecutorial Strategy for an International Tribunal after Third World Armed Conflicts*, Case Western Reserve Journal of International Law, nr. 37, 2005-2006;
- 188) **Crane, D.M.**, *Whose Justice Anyway?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 189) **Crane, D.M.**, *Who Won the Battle of Wills in the December Proceedings of the Saddam Trial?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 190) **Crane, D.M.**, *The Trial of Saddam Hussein. Lessons Learned Thus Far*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;

- 191) Crane, D.M., *Saddam's Admission: I Am Responsible*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 192) Craven, M., *The Genocide Case, the Law of Treaties and State Succession*, British Yearbook of International Law, 1997;
- 193) Crawshaw, S., Cockburn, P., *Milošević may be offered exile and immunity deal*, The Independent, 2 octombrie 2000, la adresa <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/milosevic-may-be-offered-exile-and-immunity-deal-635095.html>;
- 194) Cristicelli, S., *The Extradition Question. Immunity and the Head of the State*, Georgetown Journal of International Affairs, 2005;
- 195) Cryer, R., *Prosecuting International Crimes. Selectivity and the International Criminal Law Regime*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005;
- 196) Cryer, R., *International Criminal Law vs State Sovereignty: Another Round?*, European Journal of International Law, vol. 16, nr. 5, 2006;
- 197) Daghie, V., Apostu, I., *Elemente de drept public și privat*, Ed. Național, București, 1998;
- 198) Dahm, G., *Völkerrecht*, Kohlhammer, Stuttgart, 1958;
- 199) Dahm, G., Delbrück, J., Wolfrum, R., *Völkerrecht*, vol. I, Walter de Gruyter, Berlin, 1989;
- 200) David, E., *La loi belge sur les crimes de guerre*, Revue belge de droit international, 1995;
- 201) David, E., *Official Capacity and Immunity of an Accused before the International Criminal Court*, în Doria, J., Gasser, H.-P., Bassiouni, M.C., *The Legal Regime of the International Criminal Court. Essays in Honour of Professor Igor Blishechenko*, Martinus Nijhoff, Leiden, Boston, 2009;
- 202) Davis, M., *The politics of the Pinochet case in the United Kingdom*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;
- 203) Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;
- 204) Davis, M., *Law and Politics in the Pinochet Case*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;
- 205) Deaconu, Ș., *Imunitatea parlamentară, atribut al funcției și nu al persoanei*, Dreptul, nr. 5, 1999;
- 206) Deaconu, Ș., *Răspunderea penală a membrilor Guvernului*, Dreptul, nr. 1, 2007;
- 207) Deaconu, Ș., *Câteva aspecte de natură constituțională privind răspunderea Președintelui României*, Dreptul, nr. 12, 2007;
- 208) Deaconu, Ș., *Președintele României și raporturile constituționale cu Parlamentul*, Dreptul, nr. 3, 2009;
- 209) Debbasch, C., Pontier, J.-M., Bourdon, J., Ricci, J.-C., *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Ed. Economica, Paris, 2001;
- 210) Decaux, E., *Le Statut du Chef d'État Déchu*, Annuaire Français de Droit International, 1980;
- 211) Deen-Racsomány, Z., *Prosecutor v. Taylor: The Status of the Special Court for Sierra Leone and Its Implications for Immunity*, Leiden Journal of International Law, nr. 2, 2005;
- 212) Deen-Racsomány, Z., *Active Personality and Non-extradition of Nationals in International Criminal Law at the Dawn of the Twenty-first Century. Adapting Key Functions of Nationality to the Requirements of International Criminal Justice*, AlphaZet, Waddinxveen, 2007;
- 213) Delaloy, G., *La Cour de Casation et le Statut Pénal du Président de la République (à propos de l'arrêt de l'Assemblée plénière du 10 octobre 2001)*, Juris Classeur Périodique, nr. 1, ianuarie 2002;

- 214) **Deleanu, I.**, *Instituții și proceduri constituționale – tratat -*, Ed. Europa Nova Lugoj, Lujoj, 2000;
- 215) **Deleanu, I., Deleanu, S.**, *Mică enciclopedie a dreptului. Adagii și locuțiuni latine în dreptul românesc*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2000;
- 216) **Deleanu, I.**, *Instituții și proceduri constituționale – în dreptul român și în dreptul comparat -*, Ed. C.H. Beck, București, 2006;
- 217) **Dellapenna, J.W.**, *Head-of-state Immunity – Foreign Sovereign Immunities Act – suggestion by the Department of State*, American Journal of International Law, 1994;
- 218) **Dellapenna, J.W.**, *Has the Time Come to Revise the Foreign Sovereign Immunities Act?*, Proceedings of the 85th Annual Meeting of the American Society of International Law, American Journal of International Law, nr. 88, 1994;
- 219) **Delmas-Marty, M.**, *La Cour pénale internationale et les interactions entre droit interne et international*, Revue de sciences criminelles et de droit pénal comparé, nr. 1, 2003;
- 220) **Delmas-Marty, M.**, *The Contribution of Comparative Law to a Pluralist Conception of International Law*, Journal of International Criminal Justice, nr. 1, 2003;
- 221) **Delpérée, F.**, *Le droit constitutionnel de la Belgique*, Bruylant, LGDJ, Bruxelles, Paris, 2000;
- 222) **Delpérée, F., Dupre, B.**, *Nul ne peut découvrir la Couronne*, Les Cahiers Constitutionnels, 1989;
- 223) **Delpino, L.**, *Diritto penale. Parte generale*, Edizioni Giuridiche, Simone, Napoli, 2006;
- 224) **Del Carmen, Marquez Carrasco, M., Alcaide Fernandez, J.**, *In re Pinochet. Spanish National Court, Criminal Division (Plenary Session) Case 19/97, November 4, 1998; Case 1/98, November 5, 1998*, American Journal of International Law, vol. 93, nr. 3, 1999;
- 225) **Desportes, F., Le Gunehec, F.**, *Droit pénal général*, Economica, Paris, 2001;
- 226) **Dezeuze, E.**, *Un éclairage nouveau sur le statut pénal du Président de la République sur la décision no 98-408 DC du 22 janvier 1999 du Conseil constitutionnel*, Revue de sciences criminelles et de droit pénal comparé, nr. 3, 1999;
- 227) **Diaconu, D.**, *Curtea Penală Internațională. Istorie și realitate*, Ed. All Beck, București, 1999;
- 228) **Dickinson, L.A.**, *The Promise of Hybrid Courts*, American Journal of International Law, vol. 97, 2003;
- 229) **Dickinson, L.A.**, *The IHT Should Consider Appointing Foreign Judges to Enhance the Legitimacy and Capacity of the Court*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 230) **Dickinson, L.A.**, *Should the IHT Relocate Outside of Iraq?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 231) **Dinges, J.**, *The Condor Years: How Pinochet and His Allies Brought Terrorism to Three Continents*, New Press, New York, 2004;
- 232) **Dinstein, Y.**, *International Criminal Law*, Israel Yearbook of Human Rights, 1975;
- 233) **Dinstein, Y.**, *On Diplomatic Immunity from Jurisdiction *ratione materiae**, International and Comparative Law Quarterly, 1966;
- 234) **Dinstein, Y.**, *War, Aggression and Self Defence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005;
- 235) **Doebbler, C.**, *Can Saddam Hussein Get a Fair Trial – A Debate between Saddam’s Lawyer and Michael P. Scharf*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;

- 236) **Dolidze, A.**, *African Court on Human and Peoples' Rights – Response to the Situation in Libya*, ASIL Insights, vol. 15, nr. 20, 26 iulie 2011, la adresa <http://www.asil.org/pdfs/insights/insight110725.pdf>;
- 237) **Dolzer, R.**, *Nationale Konzepte oder internationales Verfahren?*, Neue Juristische Wochenschrift, nr. 23, 2000;
- 238) **Dolzer, R., Hahl, W., Waldhoff, C., Graß, K., Graßhof, K.**, *Bonner Kommentar zum Grundgesetz*, C.F. Müller, Heidelberg, 2011;
- 239) **Dominicé, C.**, *Quelques observations sur l'immunité de juridiction pénale de l'ancien chef d'Etat*, Revue Générale de Droit International Public, nr. 2, 1999;
- 240) **Dongoroz, V. și colab.**, *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1969, vol. I;
- 241) **Dorfman, A.**, *Exercising Terro: The incredible Unedding Trial of General Augusto Pinochet*, Pluto Press, Londra, 2003;
- 242) **Doria, J., Gasser, H.-P., Bassiouni, M.C.**, *The Legal Regime of the International Criminal Court. Essays in Honour of Professor Igor Blishechenko*, Martinus Nijhoff, Leiden, Boston, 2009;
- 243) **Drăganu, T.**, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*, Ed. Lumina Lex, București, 2000;
- 244) **Dreier, H.**, *Grundgesetz. Kommentar*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2006;
- 245) **Drumbl, M.A.**, *Looking Up, Down and Across: The ICTY's Place in the International Legal Order*, New England Law Review, vol. 37, nr. 4, 2003;
- 246) **Drumbl, M.A.**, *Charles Taylor and the Special Court for Sierra Leone*, ASIL Insight, aprilie 2006, la adresa <http://www.asil.org/insights/2006/04/insights060406.html>;
- 247) **Drumbl, M.A.**, *The Significance of the Anfal Campaign Indictment*, în în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 248) **Drumbl, M.A.**, *Looking Beyond Due Process*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 249) **Duculescu, V., Călinoiu, C., Duculescu, G.**, *Constituția României – comentată și adnotată*, Ed. Lumina Lex, București, 1997;
- 250) **Duculescu, V., Călinoiu, C.**, *Considerații privind instituția imunității parlamentare*, Revista Cercului Juridic Bănățean, nr. 10-11-12, 1997;
- 251) **Duculescu, V., Călinoiu, C., Duculescu, G.**, *Crestomație de drept constituțional*, Ed. Lumina Lex, București, 1998;
- 252) **Duculescu, V.**, *Răspunderea penală a șefilor de state*, Revista de Drept Penal, nr. 4, 1999;
- 253) **Duculescu, V.**, *Instituții de drept public și relații internaționale în dinamică*, Ed. Lumina Lex, București, 2002;
- 254) **Dugard, J.**, *Bridging the gap between human rights and humanitarian law: The punishment of offenders*, International Review of the Red Cross, 1998, nr. 324;
- 255) **Dupuy, P.-M.**, *Crime et immunités, ou dans quelle mesure la nature des premiers empêche l'exercice des secondes*, Revue Générale de Droit International Public, nr. 2, 1999;
- 256) **D'Argent, P.**, *La loi du 10 février 1999 relative à la répression des violations graves du droit international humanitaire*, Journal des Tribunaux 1999;
- 257) **De Gaulle, Ch.**, *Mémoires de guerre*, vol. II, Plon, Paris, 1956;
- 258) **De Sena, P.**, *Diritto Internazionale e immunità funzionale degli organi statali*, Giuffrè, Milano, 1996;
- 259) **De Sena, P., De Vittor, F.**, *State Immunity and Human Rights: The Italian Supreme Court Decision on the Ferrini Case*, The European Journal of International Law, vol. 16, nr. 1, 2005;

- 260) **De Than, C., Shorts, E.**, *International Criminal Law and Human Rights*, Sweet & Maxwell, Londra, 2003;
- 261) **De Waal, A.**, *Reflections on the Difficulties of Defining Darfur's Crisis as Genocide*, Harvard Human Rights Journal, nr. 20, 2007;
- 262) **Ellis, M.**, *Response to Professor Scharf's Analysis on the Closing Arguments*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 263) **Entrena Cuesta, R.**, *Comentario Artículo 56*, în Garrido Falla, F. (coord.), *Comentarios a la Constitución*, Civitas, Madrid, 2001;
- 264) **Entrena Cuesta, R.**, *Comentario Artículo 59*, în Garrido Falla, F. (coord.), *Comentarios a la Constitución*, Civitas, Madrid, 2001;
- 265) **Eppel, M.**, *Iraq from Monarchy to Tyranny: From the Hashemites to the Rise of Saddam*, University Press of Florida, Gainesville, 2004;
- 266) **Epping, V., Hillgruber, C.**, *Grundgesetz. Kommentar*, C.H. Beck, München, 2010;
- 267) **Erlanger, S.**, *Foe Sugests Giving Milošević Immunity to Get Him to Quit*, New York Times, 15 iulie 1999, la adresa <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=990CE7D7103FF93AA25754C0A96F958260&sec=&spon=&pagewanted=all>;
- 268) **Erlanger, S.**, *Informal Talks Reported on Exit Terms for Milošević*, New York Times, 19 iunie 2000, la adresa <http://www.nytimes.com/library/world/europe/061900serbia-prague.html>;
- 269) **Eser, A., Kreicker H.** (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht*, vol. 1: *Deutschland (Helmut Gropengießer/Helmut Kreicker)*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg, 2003;
- 270) **Eser, A., Sieber, U., Kreicker H.** (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen*, vol. 4: *Côte d'Ivoire (Kouassi/Paulenz), España (Gil Gil), Frankreich (Lelieur-Fischer), Italien (Jarvers/Grammer), Lateinamerika (Ambos/Malarino)*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2005;
- 271) **Eser, A., Sieber, U., Kreicker, H.** (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen*, vol. 5: *Canada (Gut/Wolpert), Estonia (Parmas/Ploom), Greece (Retalis), Israel (Kremnitzer/Cohen), USA (Silverman)*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2005;
- 272) **Eser, A., Sieber, U., Kreicker H.** (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen*, vol. 6: *Australien (Biehler/Kerll), China (Richter), England/Wales (Rabenstein/Bahrenberg), Russland/Weißrussland (Lammich), Türkei (Tellenbach)*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2005;
- 273) **Eser, A., Sieber, U., Kreicker H.** (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen*, vol. 7: *Völkerstrafrecht im Ländervergleich (Helmut Kreicker)*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2006;
- 274) **Etien, R.**, *L'encadrement constitutionnel de la responsabilité de la puissance publique*, în Actes du colloque: vers de nouvelles normes en droit de la responsabilité publique, Palais du Luxembourg, 11-12 mai 2001, la adresa http://www.senat.fr/colloques/colloque_responsabilite_publique/colloque_responsabilite_publicue5.html;
- 275) **Evans, M.D., Wickremasinghe, C.**, *Case Concerning the Arrest Warrant of April 00 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium)*, International and Comparative Law Quarterly, 2001;
- 276) **Evans, M.D.** (coord.), *International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2006;

- 277) Ewel, J., *The Indictment of a Dictator: The Extradition and Trial of Marcos Pérez Jiménez*, College Station, A & M University Press, Texas, 1981;
- 278) Favoreu, L., Gaia, P., Ghevontian, R., Mestre, J.-L., Pfersmann, O., Roux, A., Scoffoni, G., *Droit constitutionnel*, Dalloz, Paris, 2005;
- 279) Fiandaca, G., Musco, E., *Diritto penale. Parte generale*, Zanichelli Editore, Bologna, 2001;
- 280) Fichet, I., Boyle, D., *Le jugement de la chambre des lords dans l'affaire Pinochet - Un commentaire*, Actualité et Droit International, Revue d'analyse juridique de l'actualité internationale, la adresa <http://www.ridi.org/adi/199812a1.html>;
- 281) Firoiu, D.V., *Istoria statului și dreptului românesc*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976;
- 282) Folz, H.-E., Soppe, M., *Zur Frage der Völkerrechtsmäßigkeit von Haftbefehlen gegen Regierungsmitglieder anderer Staaten*, Neue Zeitschrift für Strafrecht, 1996;
- 283) Fox, H., *The First Pinochet Case: Immunity of a former Head of State*, International and Comparative Law Quarterly, 1999;
- 284) Fox, H., Warbrick, C., McGoldrick, D., *The Pinochet Case No. 3*, International and Comparative Law Quarterly, vol. 48, nr. 3, 1999;
- 285) Fox, H., *The Law of State Immunity*, Oxford University Press, New York, 2002;
- 286) Fox, H., *The Resolution of the Institute of International Law on the Immunities of Heads of States and Government*, International and Comparative Law Quarterly, 51, 2002;
- 287) Fraisseix, P., *Droit constitutionnel*, Vuilbert, Paris, 2010;
- 288) Fraser, C., *France: Jacques Chirac corruption trial opens*, BBC News Europe, 7 martie 2011, la adresa <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-12661446>;
- 289) Frauendorfer, H., *Der Große Chef. Ceaușescu und die Macht*, în Wagner, R., Frauendorfer, H. (coord.), *Der Sturz des Tyrannen. Rumänien und das Ende einer Diktatur*, Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbeck bei Hamburg, 1990;
- 290) Friauf, K.H., Höfling, W., *Berliner Kommentar zum Grundgesetz*, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2011;
- 291) Frulli, M., *The Question of Charles Taylor's Immunity*, Journal of International Criminal Justice, nr. 2, 2004;
- 292) Fusilier, R., *Les monarchies parlementaires*, Ouvrières, Paris, 1960;
- 293) Gallie, M., Dumont, H., *La poursuite de dirigeants en exercice devant une juridiction nationale pour des crimes internationaux: le cas de la France*, Revue québécoise de droit international, 2005;
- 294) Gamarra, R., *A Ledeard Takes Flight: The Indictment of Alberto Fujimori*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 295) Garcés, J.E., *Analysis of the Successes and Limitations of the Spanish Case Against Pinochet*, în Colectiv, *The Pinochet Precedent: Individual Accountability for International Crimes*, American University Washington College of Law, Institute for Policy Studies, Washington, 26 martie 2001, la adresa <http://www.ips-dc.org/projects/legalscholars/index.htm> (link nefuncțional la ora actuală);
- 296) Garcés, J. E., *Kissinger and Pinochet facing universal jurisdiction*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;
- 297) García, P., *La autoría mediata por dominio de la voluntad en aparatos de poder organizados: El caso de Alberto Fujimori*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, nr. 11, 2009;
- 298) Garrido Falla, F. (coord.), *Comentarios a la Constitución*, Civitas, Madrid, 2001;
- 299) Garrofoli, R., *Manuale de diritto penale. Parte generale*, Dott. A. Giuffrè Editore, Milano, 2005;

- 300) Gattini, A., *Un regard procédural sur la fragmentation du droit international*, Revue générale de droit international public, nr. 2, 2006;
- 301) Gavouneli, M., Bantekas, I., *Prefecture of Voiotia v. Federal Republic of Germany*, American Journal of International Law, 2001;
- 302) George, S.V., *Head-of-State Immunity in the United States Courts: Still Confused After All These Years*, Fordham Law Review, nr. 64, 1995;
- 303) Ghoshray, S., *Enforce International Criminal Law in the Iraqi Special Tribunal: An Analysis of the Scope, Jurisdiction and Legitimacy of the Proposed Legal Framework*, 2004, la adresa <http://isrc.org/Papers/2004/Ghoshray.pdf>;
- 304) Gilbert, G., *Aspects of Extradition Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1991;
- 305) Gil Gil, A., *Bases para la persecución penal de crímenes internacionales en España*, în Eser, A., Sieber, U., Kreicker H. (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen*, vol. 4: Côte d'Ivoire (Kouassi/Paulenz), España (Gil Gil), Frankreich (Lelieur-Fischer), Italien (Jarvers/Grammer), Lateinamerika (Ambos/Malarino), Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2005;
- 306) Gionea, V., Pavel, N., *Curs de drept constituțional*, Ed. Holding Reporter, București, 1998;
- 307) Girault, C., Gravelet, B., *La Cour pénale internationale: illusion ou réalité? A propos du Traité international adopté à Rome le 17 juillet 1998 (I)*, Revue de sciences criminelles et de droit pénal comparé, nr. 2, 1999;
- 308) Giuliano, M., *Les relations et immunités diplomatiques*, Recueil des cours de l'Académie de Droit International, 1960;
- 309) Glaser, S., *L'Acte d'Etat et le problème de la responsabilité individuelle*, Revue de droit pénal et de criminology, 1950;
- 310) Goldmann, M., *Sierra Leone: An African Solution to African Problems?*, în von Bogdandy, A., Wolfrum, R., *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, vol. 9, Martinus Nijhoff, Leiden;
- 311) Goodman, A., *Ask Kissinger about Pinochet's regime*, <http://www.bbc.co.uk>;
- 312) Gornig, G., *Die Verantwortlichkeit politischer Funktionsträger nach völkerrechtlichen Strafrecht*, Neue Justiz, nr. 1, 1992;
- 313) Gozzi, M.H., *A propos de la responsabilité des gouvernants l'arrêt Kadhafi: la négation du droit pénal international*, Au sujet de l'arrêt Cass. Crim. 13 mars 2001/arrêt n° 1414, la adresa <http://www.sos-attentats.org/publications/Gozzi.pdf>;
- 314) Graditzky, T., *Individual criminal responsibility for violations of international humanitarian law committed in non-international armed conflicts*, International Review of the Red Cross, 1998, nr. 322;
- 315) Gray, C., *The Use and Abuse of the International Court of Justice: Cases concerning the Use of Force after Nicaragua*, European Journal of International Law, 2003;
- 316) Gray, K.R., *Case concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium)*, European Journal of International Law, 2002;
- 317) Grecescu, I.C., *Instituția prezidențială*, Ed. Rosetti, București, 2003;
- 318) Greenwood, C., *International Humanitarian Law and the Tadic Case*, European Journal of International Law, 1996;
- 319) Griffin, M., *Ending the impunity of perpetrators of human rights atrocities: A major challenge for international law in the 21st century*, International Review of the Red Cross, vol. 82, nr. 838, 2000;
- 320) Groschupp, S., *The Trial of Slobodan Milošević: the demise of head of state immunity and the specter of victors's justice*, Denver Journal of International Law and Policy, 12 februarie 2009, la adresa http://findarticles.com/p/articles/mi_hb3262/is_2_32/ai_n29099655;

- 321) **Guzmán Tapia, J.**, *En el borde del mundo: Memorias del juez que procesó a Pinochet*, Editorial Anagrama, Barcelona, 2005;
- 322) **Hagan, J., Rymond-Richmond, W.**, *Darfur and the Crime of Genocide*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 323) **Haibach, H.**, *Imunitatea parlamentară în Germania*, Caiete de Drept Penal, nr. 2, 2009;
- 324) **Hallam, H.**, *The Constitutional History of England*, General Books LLC, Memphis, 2010;
- 325) **Hamon, F.**, *A propos du statut pénal du chef d l'État: convergences et divergences entre le Conseil constitutionnel et la Cour de cassation*, Revue de sciences criminelles et de droit pénal comparé, nr. 1, 2002;
- 326) **Harris, B., Barker, D.**, *Essential Constitutional Law*, Cavendish Publishing, Londra, 2004;
- 327) **Harris, L.J.**, *Diplomatic Privileges and Immunities: A New Regime is Soon to be Adopted by the United States*, American Journal of International Law, vol. 62, nr. 1, 1968;
- 328) **Hasson, A.I.**, *Extraterritorial Jurisdiction and Sovereign Immunity on Trial: Noriega, Pinochet and Milošević – Trends in Political Accountability and Transnational Criminal Law*, la adresa http://www.bc.edu/bc_org/avp/law/lwsch/journals/bciclr/25_1/05_TXT.htm (link nefuncțional la ora actuală);
- 329) **Hazell, R.**, *Constitutional Future: A History of the Next Ten Years*, Oxford University Press, Oxford, 1999;
- 330) **Heasley, N.** (coord.), *Impunity in Guatemala: The State's Failure to Provide Justice in Massacre Cases*, American University International Law Review, 2001;
- 331) **Henley, J.**, *Paris Dispatch: Impeachment Bill to Benefit Chirac*, *The Artful Dodger*, The Guardian, 25 iunie 2003, la adresa <http://www.guardian.co.uk/world/2003/jun/25/worlddispatch.france>;
- 332) **Henzelin, M., Roth, R.** (coord.), *Le droit pénal à l'épreuve d l'internationalisation*, LGDJ Paris, George Éditeur Genève, Bruylant, Bruxelles, 2002;
- 333) **Henzelin, M.**, *Commentary*, în Klip, A., Sluiter, G. (coord), *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals - Volume 08: The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia 2001-2002*, Intersentia, Antwerpen, 2005;
- 334) **Herzberg, R.D.**, *Das Fujimori-Urteil: Zur Beteiligung des Befehlsgebers an den Verbrechen seines Machtapparates*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, nr. 11, 2009;
- 335) **Hessbruegge, J.A.**, *ECOWAS Court Judgment in Habré v. Senegal Complicates Prosecution in the Name of Africa*, ASIL Insights, 3 februarie 2011, vol. 15, nr. 4, la adresa <http://www.asil.org/pdfs/insights/insight110203pdf.pdf>;
- 336) **Hight, K., Kahale III, G.**, *Chuidian v. Philippine National Bank*, American Journal of International Law, vol. 85, nr. 2, 1991;
- 337) **Hight, K., Kahale III, G., Dellapenna, J.W.**, *Lafontant v. Aristide*. 844 F.Supp. 128, American Journal of International Law, vol. 88, nr. 3, 1994;
- 338) **Hokema, G.**, *Der aktuelle Fall: Das Urteil des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte in der Sache Streletz, Keßler und Krentz – Eine späte Genugtuung für die Opfer der DDR-Grenzregimes*, Humanitares Volkerrecht – Informationsschriften, nr. 2, 2001;
- 339) **Hokema, G.**, *Immunität von Staatsoberhäuptern*, Peter Lang, Frankfurt am Main., Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2002;
- 340) **Hömig, D.**, *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, Nomos, Baden-Baden, 2007;
- 341) **Huneus, C.**, *The consequences of the Pinochet case for the Chilean Politics*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;
- 342) **Hügner, H.T.**, *Ceașescus «dynastischer Sozialismus». Zur Phänomenologie und Struktur politischer Herrschaft in Rumänien*, Osteuropa-Info nr. 70/71, Rumänien, Junius Verlag, Hamburg, 1987;

- 343) Ionescu, C., *Drept constituțional și instituții politice. Sistemul constituțional românesc*, Ed. Lumina Lex, București, 1997;
- 344) Iorgovan, A., *Tratat de drept administrativ*, Ed. Lumina Lex, București, 2004;
- 345) Jakobs, G., *Zur Täterschaft des Angeklagten Alberto Fujimori Fujimori*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, nr. 11, 2009;
- 346) Jaffe, L.L., *Suits against Governments and Officers: Sovereign Immunity Suits against Governments and Officers: Sovereign Immunity*, Harvard Law Review, vol. 77, nr. 1, 1963;
- 347) Jaffe, L.L., *Suits against Governments and Officers: Sovereign Immunity Suits against Governments and Officers: Damage Actions*, Harvard Law Review, vol. 77, nr. 2, 1963;
- 348) Jalloh, C.C., *Immunity from Prosecution for International Crimes: The Case of Charles Taylor at the Special Court for Sierra Leone*, ASIL Insights, octombrie 2004, la adresa <http://www.asil.org/insights/insigh145.htm>;
- 349) Jalloh, C.C., Marong, A., *Ending Impunity: the Case for War Crimes Trials in Liberia*, African Journal of Legal Studies, nr. 1, 2004-2005;
- 350) Jalloh, C.C., *Special Court for Sierra Leone Dismisses Taylor Motion Against Change of Venue*, ASIL Insight, 15 iunie 2006, la adresa <http://www.asil.org/insights/2006/06/insights0606152.html>;
- 351) Jarass, H.D., Pieroth, B., *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, C.H. Beck, München, 2011;
- 352) Jarvers, K., Grammer, C., *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen Italien*, în Eser, A., Sieber, U., Kreicker H. (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen*, vol. 4: Côte d'Ivoire (Kouassi/Paulenz), España (Gil Gil), Frankreich (Lelieur-Fischer), Italien (Jarvers/Grammer), Lateinamerika (Ambos/Malarino, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2005;
- 353) Jennings, R.Y., Watts, A. (coord.), *Oppenheim's International Law*, Higher Education, Essex, 1992;
- 354) Jennings, R.Y., *The Role of the International Court of Justice*, British YearBook of International Law, 1998;
- 355) Jescheck, H.H., Weigend, T., *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*, Duncker & Humblot, Berlin, 1996;
- 356) Jones, D.L., *Article 6 ECHR and Immunities arising in Public International Law*, International Comparative Law Quarterly, vol. 52, nr. 2, 2003;
- 357) Kahlshoven, F., Kahlshoven, F., *Belligerent Reprisals*, Brill Academic Publishers, Leiden, Boston, Tokio, 2005;
- 358) Kalech, W., *Lawsuit against Jiang Zemin holds hearing before the Appeals Court*, 28 mai 2004, www.flgjustice.org/index.php?option=content&task=view&id=356&Itemid=117 (link nefuncțional la ora actuală);
- 359) Kaleck, W., Singelstein, M.T., Weiss, P. (coord.), *International Prosecution of Human Rights Crimes*, Ed. Springer, Berlin, 2006;
- 360) Kambale, P., *The Development of the Habré Case in Senegal* în Colectiv, *The Pinochet Precedent: Individual Accountability for International Crimes*, American University Washington College of Law, Institute for Policy Studies, Washington, 26 martie 2001, la adresa <http://www.ips-dc.org/projects/legalscholars/index.htm>;
- 361) Karibi-White, A.G., *The Twin Ad-Hoc Criminal Tribunals and Primacy Over National Courts*, Criminal Law Forum, nr. 9, 1998-1999;
- 362) Katzarov, C., *Nouveaux aspects de l'immunité judiciaire de l'État*, Revue internationale de droit comparé, vol. 3, nr. 3, 1951 (text accesat la adresa http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/ridc_0035-3337_1951_num_3_3_6407);

- 363) Keller, K.J., *Is the Execution Order the Prosecutor's "Smoking Gun" against Saddam?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 364) Keller, L.M., *Belgian Jury to Decide Case Concerning Rwandan Genocide*, ASIL Insight, mai 2001, la adresa <http://www.asil.org/insigh72.cfm>;
- 365) Keller, L.M., *Partial Victory for Zimbabwe President Mugabe in U.S. Litigation Alleging Human Rights Violations*, ASIL Insights, martie 2002, la adresa <http://www.asil.org/insigh83.cfm>;
- 366) Kelsen, H., *Peace through Law*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1944;
- 367) Kelsen, H., *Principles of International Law*, Rinehart and Company, Inc., New York, 1952;
- 368) Kelsen, H., *Principles of International Law*, The Lawbook Exchange LTD, Clark, New Jersey, 2003 (republicarea ediției din 1952);
- 369) Kelly, M.J., *Nowhere to Hide: Defeat of the Sovereign Immunity Defense for Crimes of Genocide and the Trials of Slobodan Milošević and Saddam Hussein*, Peter Lang, 2005, recenzie de T. O'Donnell, *Law & Politics Book Review*, vol. 16, nr. 3, martie 2006, la adresa <http://www.bsos.umd.edu/gvpt/lpbr/subpages/reviews/kelly0306.htm>;
- 370) Kelly, C.S., *Introduction*, în Kelly, C.S. (coord.), *Executing the Constitution. Putting the President Back into the Constitution*, State University of New York Press, New York, 1996;
- 371) Kelly, C.S. (coord.), *Executing the Constitution. Putting the President Back into the Constitution*, State University of New York Press, New York, 1996;
- 372) Kerbrat, Y., *Jurisdictions internationales et juridictions nationales internationalisées: les tribunaux hybrides pour le Cambodge et la Sierra Leone*, în Tavernier, P. (coord.), *Actualité de la jurisprudence pénale internationale à l'heure de la mise en place de la Cour pénale internationale*, Centre de Recherches et d'Etudes sur les Droits d l'Homme et le Droit Humanitaire, Bruylant, Bruxelles, 2004;
- 373) Kessedjian, C., *Pinochet 2: une timide confirmation de Pinochet I*, *International Law Forum*, 1999;
- 374) Kimminich, O., *Das Staatsoberhaupt im Völkerrecht*, *Archiv des Völkerrechts*, vol. 26, 1988;
- 375) Kirgis, F.L., *The Indictment of a Former Head of State in Senegal*, ASIL Insights, februarie 2000, la adresa <http://www.asil.org/insigh41.cfm>;
- 376) Kirgis, F.L., *Prisoner Transfer Out of Iraq*, ASIL Insight, octombrie 2004, la adresa <http://www.asil.org/insights/2004/10/insight041027.htm>;
- 377) Kirss, K., *Role of the International Court of Justice: Example of the Genocide Case*, *Acta Societatis Martensis*, vol. 3, 2007/2008, la adresa <http://acta.martens.ee/article/view/311/45> (link nefuncțional la ora actuală);
- 378) Kjeldgaard-Pedersen, A., *Statsrepresentanters immunitet*, Forlaget Thomson, GadJura, København, 2005;
- 379) Klip, A., Sluiter, G. (coord.), *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals - Volume 03: The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia 1997-1999*, Ed. Intersentia, Antwerpen, 2001;
- 380) Klip, A., Sluiter, G. (coord.), *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals - Volume 06: The International Criminal Tribunal for Rwanda 2000-2001*, Intersentia, Antwerpen, 2003;
- 381) Klip, A., Sluiter, G. (coord.), *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals - Volume 08: The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia 2001-2002*, Intersentia, Antwerpen, 2005;
- 382) Klip, A., Sluiter, G. (coord.), *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals. The Special Court for Sierra Leone 2003-2004*, Ed. Intersentia, Antwerpen-Oxford, 2006;

- 383) **Kolodkin, R.A.**, *Preliminary report on immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction*, International Law Commission, Sixtieth session, Geneva, 5-6 mai, 7-8 august 2008, la adresa http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_601.pdf;
- 384) **Kreß, C.**, *Commentary*, în Klip, A., Sluiter, G. (coord.), *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals. The Special Court for Sierra Leone 2003-2004*, Ed. Intersentia, Antwerp-Oxford, 2006;
- 385) **Kreicker, H.**, *Völkerstrafrecht im Ländervergleich*, în Eser, A., Sieber, U., Kreicker, H. (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen*, vol. 7: *Völkerstrafrecht im Ländervergleich (Helmut Kreicker)*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2006;
- 386) **Kreicker, H.**, *Völkerrechtliche Exemtionen. Grundlagen und Grenzen völkerrechtlicher Immunitäten und ihre Wirkungen im Strafrecht*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2007;
- 387) **Kunze, T.**, *Nicolae Ceaușescu. Eine Biographie*, Links, Berlin, 2000;
- 388) **Kuperman, A.**, *ICC, Making Sense of Darfur: Ocampo and Bashir: The Milošević Precedent*, 23 iunie 2008, la adresa <http://www.ssrc.org/blogs/darfur/2008/06/23/ocampo-and-bashir-the-milosevic-precedent> (link nefuncțional la ora actuală);
- 389) **Kuty, F.**, *Principes généraux du droit pénal belge*, Larcier, Bruxelles, 2009;
- 390) **Lackner, K., Kühl, J.**, *Strafgesetzbuch. Kommentar*, C.H. Beck, München, 2011;
- 391) **Lagos Erazo, J.**, *Caso Pinochet ante las cortes britanicas*, Editorial Juridica de Chile, Barcelona, 1999;
- 392) **Lascombe, M.**, *Le droit constitutionnel de la Ve République*, L'Hartmann, Paris, 2010;
- 393) **Lascu, I.**, *Considerații referitoare la imunitatea parlamentară și la răspunderea ministerială*, Dreptul, nr. 6, 2008;
- 394) **Lattanzi, F., Sciso, E.** (coord.), *Dai Tribunali penali internazionali ad hoc a una Corte permanente*, Editoriale Scientifica, Napoli, 1996;
- 395) **Lattanzi, F.**, *The Complementarity Character of the Jurisdiction of the Court with Respect to National Jurisdictions*, în F. Lattanzi (coord.), *The International Criminal Court. Comments on the Draft Statute*, Ed. Scientifica, Napoli, 1998;
- 396) **Lattanzi F.**, (coord.), *The International Criminal Court. Comments on the Draft Statute*, Ed. Scientifica, Napoli, 1998;
- 397) **Lauterpacht, H.**, *The Function of Law in International Community*, Clarendon Press, Oxford, 1949;
- 398) **Lauterpacht, H.**, *The Problem of Jurisdictional Immunities of Foreign States*, British Yearbook of International Law, vol. 28, 1951;
- 399) **Leclercq, C.**, *Droit constitutionnel et Institutions politiques*, Ed. Litec, Paris, 1989;
- 400) **Leibholz, G., Rinck H.-J** (coord.), *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, Otto Schmidt Verlag, Köln, 2010;
- 401) **Leigh, M.**, *Federal jurisdiction-act of state doctrine-sovereign immunity. Republic of the Philippines v. Marcos. 806 F.2d 344*, American Journal of International Law, vol. 81, nr. 2, 1987;
- 402) **Lelieur-Fischer, J., Neumann, L.**, *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen in Frankreich*, în Eser, A., Sieber, U., Kreicker, H. (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen*, vol. 4: *Côte d'Ivoire (Kouassi/Paulenz), España (Gil Gil), Frankreich (Lelieur-Fischer), Italien (Jarvers/Grammer), Lateinamerika (Ambos/Malarino)*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2005;
- 403) **Lesik, S.**, *Suharto Avoids International Tribunal*, 28 martie 2006, la adresa <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/163/29219.html>;

- 404) Lewis, P., *Shifting Legitimacy: The Trials of Frederick Chiluba*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 405) Li, P. (coord.), *Japanese War Crimes: The Search for Justice*, Transaction, New Brunswick, 2003;
- 406) Lobe, J., *International Court Ruling seen as a major setback on impunity*, Inter Press Service, 15 februarie 2002, la adresa <http://www.commondreams.org/headlines0210215-04htm>;
- 407) Loewenstein, A.B., Kostas, S.A., *The Darfur Commission of Inquiry and the ICJ's Judgment in the Genocide Case*, Journal of International Criminal Justice, nr. 5, 2007;
- 408) Lombois, C., *Droit pénal international*, Ed. Thémis, Paris, 1979;
- 409) Loveland, I., *Constitutional Law. A Critical Introduction*, Butterworths, Londra, Dublin, Edinburgh, 1996;
- 410) López, F.B., *The Pinochet Case in the Chilean courts*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;
- 411) López Guerra, L., și colab., *Derecho Constitucional*, Ed. Tirant lo Blanch, Valencia, 1994;
- 412) Lorincz, A.-L., *Urmărirea penală. Restrângerea imunității*, Revista de Drept Penal, nr. 2/2009;
- 413) Loveman, B., *Chile. The Legacy of Hispanic Capitalism*, New York, 2001;
- 414) Loveman, B., *Constitutional and political foundations of impunity in Chile*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;
- 415) Luchaire, F., Conac, G., Prétot, X., *La Constitution de la République française*, Ed. Economica, Paris, 2009;
- 416) Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 417) Lutz, E.L., Reiger, C., *Introduction*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 418) Lutz, E.L., Reiger, C., *Conclusion*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 419) Lutz, E.L., *Prosecuting Heads of States in Europe*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 420) Lüke, M., *Die Immunität staatlicher Funktionsträger bei schweren Menschenrechtsverletzungen*, Berliner Juristische Universitätschriften, Berlin, volume 16, 2000;
- 421) Magliveras, K.D., *The Interplay between the Transfer of Slobodan Milošević to the ICTY and the Yugoslav Constitutional Law*, European Journal of International Law, 2002;
- 422) Maison, R., *Immunités et tribunaux pénaux internationaux*, în Verhoeven, J. (coord.), *Le droit international des immunités: contestation ou consolidation?*, Larcier, Bruxelles, 2004;
- 423) Malamud, C., *Spanish public opinion and the Pinochet case*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;
- 424) Malanczuk, P., *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, Routledge, Londra, 1997;
- 425) Malekian, F., *International Criminal Responsibility of States*, Borgstroms Tryckeri, Stockholm, 1985;
- 426) Malekian, F., *Emasculating the Philosophy of International Criminal Justice in the Iraqi Special Tribunal*, Cornell International Law Journal, vol. 38, nr. 3, 2005, (lucrare prezentată în cadrul simpozionului Milošević & Hussein on Trial, 25-26 februarie 2005, Cornell University);
- 427) Marinucci, G., Dolcini, E., *Corso di diritto penale*, Giuffrè Editore, Milano, 2001;

- 428) **Mateuț, Gh.**, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2007;
- 429) **Malleson, K.**, *Judicial Bias and Disqualification after Pinochet (No. 2)*, Military Law Review, 2000;
- 430) **Malone, L.**, *Experts Debate the Issues: The Dujail Trial, Does Saddam Hussein have head of state immunity?*, 22 septembrie 2005, la adresa http://law.case.edu/saddamtrial/entry.asp?entry_id=2;
- 431) **Mallory, J.L.**, *Resolving the Confusion Over Head of State Immunity: The Defined Rights of the Kings*, Columbia Law Review, vol. 86, nr. 1, 1986;
- 432) **Massé, M.**, *La souveraineté pénale (1)*, Revue de sciences criminelles et de droit pénal comparé, nr. 4, 1999;
- 433) **Masset, A.**, *Le parquet federal est arrive: plus-value pour le ministère public?*, Journal des Tribunaux, 2002;
- 434) **Maunz, T., Dürig, G.** (coord.), *Grundgesetz. Kommentar. Loseblattsammlung seit 1958*, C.H. Beck, München, 2007;
- 435) **May, R., Kirk McDonald G.**, (coord.), *Essays on the ICTY Procedure and Evidence in Honour of Gabrielle Kirk McDonald*, Kluwer Law International, Haga, 2001;
- 436) **McAdams, A.J.**, *The Honecker Trial: The East German Past and the German Future*, Working Paper #216 - January 1996, la adresa <http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/216.pdf>;
- 437) **McEntee, A.**, *Aprender de la Historia Legal – una base más firme para toda iniciativa legal*, în Colectiv, *The Pinochet Case. Lessons from a 30-Year Transnational Struggle Against Impunity*, Institute for Policy Studies, Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales, Santiago, Chile, 14 noiembrie 2003, la adresa http://www.tni-archives.org/detail_page.phtml?page=acts_pin-conf-e (link nefuncțional la ora actuală);
- 438) **McGoldrick, D.**, *The Permanent International Criminal Court: an end to the culture of impunity?*, Criminal Law Review, 1999;
- 439) **McLachlan, C.**, *Pinochet Revisited*, International Comparative Law Quarterly, vol 51, nr. 4, 2002;
- 440) **McSherry, P.**, *Operation Condor: Clandestine Inter-American System*, In Social Justice: A Journal of Crime, Conflict and World Order, 1999;
- 441) **Megally, H., van Zyl, P.**, *US Justice with an Iraqi Face? A Special Tribunal*, International Herald Tribune, 4 decembrie 2003;
- 442) **Merino Merchán, J.F.**, *Instituciones de Derecho Constitucional Español*, Centro de Estudios Superiores Sociales y Juridicos “Ramon Carande”, Beramar, Madrid, 1994;
- 443) **Merrills, J.G.**, *International Dispute Settlements*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000;
- 444) **Mertus, J.**, *Human Rights Should Know No Boundaries*, ASIL Insights, aprilie 1999, la adresa <http://www.asil.org/insights/insigh31.htm>;
- 445) **McGibbon, I.C.**, *Customary International Law and Acquiescence*, British Journal of International Law, 1957;
- 446) **Meini, I.**, *La autoría mediata por dominio de la organización en el caso Fujimori. Comentario a la sentencia de fecha 7.4.2009 (Exp. a.v. 19 - 2001) emitida por la Sala Penal espe-cial de la Corte Suprema*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, nr. 11, 2009;
- 447) **Miga-Besteliu, R.**, *Drept internațional public*, Ed. All Beck, București, 2005, vol. I;
- 448) **Mihai, D.**, *Ridicarea imunității parlamentare. Condiții*, Revista de Drept Penal, nr. 1, 1997;
- 449) **Milkis, S.M.**, *The American Presidency: Origins and Development, 1776–2002*, CQ Press, Washington, D.C., 2003;

- 450) Minear, R., *Victor's Justice: The Tokyo War Crimes Trial*, Princeton, Princeton University Press, 1971;
- 451) Mitrache, C., Mitrache C., *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2010;
- 452) Mohamed, S., *The ICC Appeals Chamber Decision on the Warrant of Arrest in Prosecutor v. Bashir*, ASIL Insight, 17 februarie 2010, vol. 14, nr. 4, la adresa <http://www.asil.org/files/insight100217pdf.pdf>;
- 453) Montoya, R., Pereyra, D., *El caso Pinochet y la impunidad en América Latina*, Editorial Pandemia. Impreso en Argentina, 2000;
- 454) Moore, R., *Hunting Down Saddam: The Inside Story of the Hunt and Capture*, St. Martin's Press, New York, 2004;
- 455) Moreau, A., *La haute trahison du Président de la République sous la Ve République*, Revue de droit public, 1987;
- 456) Morelli, G., *Nozioni di diritto internazionale*, CEDAM, Padova, 1967;
- 457) Muñoz Conde, F., Garcia Arán, M., *Derecho penal. Parte general*, Ed. Tirant lo Blanch, Valencia, 1998;
- 458) Muraru, I., Iancu, Gh., *Constituțiile române – Texte. Note. Prezentare comparativă*, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1995;
- 459) Muraru, I., Constantinescu, M., Tănăsescu, E.S., Enache, M., Iancu, Gh., *Interpretarea Constituției. Doctrină și practică*, Ed. Lumina Lex, București, 2002;
- 460) Muraru, I., Tănăsescu, E.S., *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. All Beck, București, 2005;
- 461) Muraru, I., Tănăsescu, E.S. (coord.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2008;
- 462) Mureșan, M., Ciacli, P., *Drept civil. Partea generală*, Ed. Cordial Lex, Cluj-Napoca, 2000;
- 463) Murty, B.S., *The international Law of Diplomacy: The Diplomatic Instrument and World Public Order*, Martinus Nijhoff, Dordrecht/Boston/London, 1989;
- 464) Muxart, A., *Immunité de l'ex-Chef d'Etat et competence universelle: quelques réflexions à propos de l'affaire Pinochet*, Revue d'analyse juridique de l'actualité internationale, 1998;
- 465) M. Attorney-General (coord.), *The Trial of German Major War Criminals*, partea 22, HMSO, Londra, 1950;
- 466) Nagle, L.E., *The Cinderella Government: Judicial Reform in Latin America*, California Western International Law Journal, vol. 30, 2000;
- 467) Neagu, I., *Drept procesual penal. Partea generală. Tratat*, Ed. Global Lex, București, 2006;
- 468) Nelson, M., *The Presidency A to Z*, CQ Press Washington, D.C., 2003;
- 469) Neuber, H., *Pinochet nicht meht immun*, <http://www.jungenwelt.de/2005-09-16/007.php> (link nefuncțional la ora actuală);
- 470) Newton, M.A., *Should the IHT Relocate Outside of Iraq?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 471) Newton, M.A., *Lessons from Al Dujail. The First, but Not the Final IHT Trial*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 472) Newton, M.A., *The Significance of the Anfal Campaign Indictment*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 473) Newton, M.A., *Legal Authorities for the Creation of the Iraqi High Tribunal*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;

- 474) **Newton, M.A.**, *Understanding the Charles Taylor Case: An International Law Briefing*, Vanderbilt University Law School, 30 mai 2007, la adresa <http://www.asil.org/webinars/asil20070530.pdf> (link nefuncțional la ora actuală);
- 475) **Newton, M.A., Scharf, M.P.**, *Enemy of the State. The Trial and Execution of Saddam Hussein*, St. Martin's Press, New York, 2008;
- 476) **Niboyet, J.-P.**, *Immunité de juridiction et incompétence d'attribution*, Revue critique de droit international privé, 1950;
- 477) **Nichols, H., Polgreen, L.**, *Charles Taylor Pleads Not Guilty to War Crimes*, New York Times, 3 aprilie 2006;
- 478) **Niciu, M.I.** (coord.), *Culegere de documente de drept internațional public*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1997;
- 479) **Niciu, M.I.**, *Drept internațional public*, Ed. Servosat, Arad, 2001;
- 480) **Nicolae, M.**, *Prescripția extincțivă*, Ed. Rosetti, București, 2004;
- 481) **Niță, I., Pascaru, M.**, *Hotărârea Curții Internaționale e Justiție în cauza Bosnia și Herțegovina c. Serbia privind aplicarea Convenției pentru prevenirea și pedepsirea crimei de genocid*, Revista Română de Drept Internațional, nr. 4, 2007;
- 482) **Nițu, D.**, *Consecințele jurisprudenței Pinochet asupra imunității șefului de stat*, Caiete de Drept Penal, nr. 4, 2007;
- 483) **Nițu, D.**, *O privire asupra infracțiunilor prevăzute de Statutul Curții Penale Internaționale*, Caiete de Drept Penal, nr. 3/2008;
- 484) **Nițu, D.**, *Tribunalul Penal Internațional pentru Fosta Iugoslavie – Cazul IT-05-87, Procurorul c. Milutinović și alții – cinci înalți oficiali sârbi condamnați pentru infracțiuni comise în Kosovo, iar unul achitat, Camera de primă instanță III, hotărârea din 26 februarie 2009*, Curierul Judiciar, nr. 4, 2009;
- 485) **Nițu, D.**, *Cazul Noriega. Imunitatea șefului de stat și traficul de droguri*, Caiete de Drept Penal, nr. 1, 2010;
- 486) **Nițu, D.**, *Curtea Penală Internațională – Cazul ICC-02/05-01/09- OA, Situația în Darfur, Sudan, Procurorul c. Omar Hassan Ahmad al Bashir – Soluționarea apelului Biroului Procurorului contra „Deciziei privind emiterea mandatului de arestare contra lui Omar Hassan Ahmad al Bashir”, Camera de Apel, decizia din 3 februarie 2010*, Curierul Judiciar, nr. 4, 2010;
- 487) **Oliver, C.**, *The Attorney General of the Government of Israel v. Eichmann*, American Journal of International Law, vol. 56, nr. 3, 1962;
- 488) **Onica-Jarka, B.**, *Jurisdicția internațională penală*, Ed. C.H. Beck, București, 2006;
- 489) **Oppenheim, L.F.L.**, *International law*, vol. 1, Oxford University Press, Oxford, 1992, § 456 (editat de R. Jennings);
- 490) **Orakhelashvili, A.**, *State Immunity and International Public Order*, German Yearbook of International Law, 2002;
- 491) **Orakhelashvili, A.**, *State Immunity in National and International Law: Three Recent Cases before the European Court of Human Rights*, Leiden Journal of International Law, vol. 15, nr. 3, 2002;
- 492) **Orakhelashvili, A.**, *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo V. Belgium)*, American Journal of International Law, vol. 96, nr. 3, 2002;
- 493) **Orentlicher, D.F.**, *Venues for Prosecuting Saddam Hussein: The Legal Framework*, ASIL Insights, decembrie 2003, la adresa <http://www.asil.org/insights/insigh124.htm>;
- 494) **Oxman, B.H.**, *International Decisions. International Criminal Tribunal for Rwanda-genocide-responsibility of heads of government-guilty pleas-sentencing. Kambanda v. Prosecutor. No. ICTR-97-23-A*, American Journal of International Law, 3, 2001;

- 495) O'Connell, J., *Here Interests Meet Humanity: How to End the War and Support Reconstruction in Liberia, and the Case for Modest American Leadership*, Harvard Human Rights Journal, nr. 17, 2004;
- 496) Padovani, T., *Diritto penale*, Giuffrè Editore, Milano, 1995;
- 497) Paech, N., Stuby, G., *Völkerrecht und Machtpolitik in den internationalen Beziehungen*, VSA, Hamburg, 2001;
- 498) Parpworth, N., *Constitutional & Administrative Law*, Oxford University Press, Oxford, 2008;
- 499) Parseghian, Y., *Defining the 'public act' requirement in the act of state doctrine*, University of Chicago Law Review, vol. 58, 1991;
- 500) Pașca, V., *Prolegomene în studiul dreptului penal*, Ed Lumina Lex, București, 2000;
- 501) Pașca, V., Mancaș, R., *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universitas Timisiensis, Timișoara, 2002;
- 502) Pașca, V., *Curs de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2010;
- 503) Paulus, A.L., *Triumph und Tragik des Völkerstrafrechts*, Neue Juristische Wochenschrift, 1999;
- 504) Paust, J.J., Bassiouni, M.C., Williams, S.A., Scharf, M., Gurulé, J., Zagaris, B., *I.C.L. Cases and Materials*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 1996;
- 505) Paust, J.J., *It's no Defense: Nullum Crimen, International Crime and Gingerbread Man*, Albany Law Review, 1997;
- 506) Paust, J.J., *The U.S. as Occupying Power Over Portions of Iraq and Relevant Responsibilities Under the Laws of War*, ASIL Insight, aprilie 2003, la adresa <http://www.asil.org/insights/insigh102.htm>;
- 507) Pavel, D., *Imunitatea parlamentară*, Revista de Drept Penal, nr. 3, 1997;
- 508) Paye, J.C., *La loi modifiant diverses dispositions en ce qui concerne le parquet federal*, Journal des Procès, 2001;
- 509) Pazartzis, P., *La reconnaissance d'«une république yougoslave»: la question de l'ancienne République yougoslave de Macédoine*, Annuaire Français de Droit International, 1995;
- 510) Pella, V., *Towards an International Criminal Court*, American Journal of International Law, 1950;
- 511) Perez, M., Gerdtzen, F., *Augusto Pinochet, 503 días atrapado en Londres*, Editorial Los Andes, Santiago de Chile, 2000;
- 512) Perez Royo, J., *Curso de Derecho Constitucional*, Marcial Pons, Madrid, 1995;
- 513) Peskin, V., Boduszynski, M.P., *Croatia's Moments of Truth: The Domestic Politics of State Cooperation with the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies Working Paper Series, University of California, Berkeley, Institute of Slavic, East European and Eurasian Studies, la adresa <http://socrates.berkeley.edu/~bsp/> (link nefuncțional la ora actuală);
- 514) Pesqué, B., Cartuvvels, Y., *The Belgian System*, în Delmas-Marty, M., Spencer, J.R. (coord.), *European Criminal Procedure*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002;
- 515) Petric, A. (coord.), *Istoria României între anii 1918-1981. Manual universitar*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1981;
- 516) Pham, J.P., *What's a Thug to Do? Lessons from the Rise and Fall of Liberia's Charles Ghankay Taylor*, la adresa <http://www.jmu.edu/justicestudies/What%27s%20a%20Thug%20to%20Do%20%28J%20P%20Pham-LTV%206-3%29.pdf> (link nefuncțional la ora actuală);
- 517) Piccigallo, J., *The Japanese on Trial*, University of Texas Press, Austin, 1979;
- 518) Pocar, F., *Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Security Council Regulations 827 (1993), 25 May 1993*, la adresa <http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/icty/icty.html>;

- 519) Podaru, O., Chiriță, R., *Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor. Comentată și adnotată*, Ed. Sfera Juridică, Cluj-Napoca, 2006;
- 520) Polgreen, L., *Nigeria Says Ex-President of Liberia Has Disappeared*, New York Times, 29 martie 2006, la adresa http://www.nytimes.com/2006/03/29/international/africa/29liberia.html?_r=1;
- 521) Polgreen, L., *Liberian warlord Charles Taylor caught in Nigeria*, New York Times, 29 martie 2006, la adresa http://www.nytimes.com/2006/03/29/world/africa/29iht-web.0329taylor.html?_r=1;
- 522) Pop, Tr., *Drept penal comparat. Partea generală*, Ed. Tipografia „Ardealul”, Cluj-Napoca, 1923;
- 523) Pop., V., *Imunitatea parlamentară. Aspecte teoretice și practice*, Revista de Drept Penal, nr. 1, 1999;
- 524) Popescu, C.-L., *Nevaliditatea Decretului Președintelui României nr. 1164 din 15 decembrie 2004 privind acordarea unor grațieri individuale și a Decretului Președintelui României nr. 1173 din 17 decembrie 2004 privind revocarea grațierii individuale a unor persoane*, Curierul Judiciar, nr. 1, 2005;
- 525) Popescu, C.-L., *Deriva prezidențială ca amenințare pentru statul de drept și democratic*, Noua Revistă de Drepturile Omului, nr. 4, 2006;
- 526) Post, J.M., *Saddam Hussein: A Political Psychology Profile*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 527) Pradel, J., *Droit pénal général*, Ed. Cujas, Paris, 2006;
- 528) Prager, W., *The Role of the International Court of Justice* în Blokker, N.M., Schermers, H.G. (coord.), *Proliferation of International Organizations: Legal Issues*, Kluwer Law International, Haga, 2001;
- 529) Predescu, O., Predescu, B., *Mandatul de parlamentar și imunitatea parlamentară*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2002;
- 530) Prétot, X., *Quand la Cour de cassation donne une leçon de droit au Conseil constitutionnel*, Revue de droit public, 2001;
- 531) Proud'hamme, N., *L’Affaire Yerodia: Immunités*, în Colectiv, *Pendre le messure du droit international: effectivité, equite et validité*, Canadian Council of International Law Conference, Kluwer Law International, Haga, 2004;
- 532) Provost, R., *Reciprocity in Human Rights and Humanitarian Law*, British Yearbook of International Law, 1994;
- 533) Przetacznik, F., *Protection of Officials of Foreign States according to International Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Haga – Boston - Londra, 1983;
- 534) Pufong, M., *Law and Mostly Politics of Sovereign Immunity: The Noriega, Pinochet, Milošević, Limits and Consequences*, lucrare prezentată la Conferința Anuală a Asociației Sudice de Științe Politice Sudice, New Orleans, 8 ianuarie 2004 la adresa http://www.allacademic.com/meta/p67673_index.html (link nefuncțional la ora actuală);
- 535) Rabenstein, C., Bahrenberg, R., *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen in England und Wales*, în Eser, A., Sieber, U., Kreicker H. (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen*, vol. 6: *Australien (Biehler/Kerll), China (Richter), England/Wales (Rabenstein/Bahrenberg), Russland/Weißrussland (Lammich), Türkei (Tellenbach)*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2005;
- 536) Ramacci, F., *Corso di diritto penale*, G. Giappichelli Editore, Torino, 2007;

- 537) **Rassi, C.M.**, *Legitimacy of the August 11, 2005 Revised Iraqi High Tribunal Statute*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 538) **Rassi, C.M.**, *Lessons Learned from The Iraqi High Tribunal: The Need for an international independent Investigation*, Case Western Reserve Journal of International Law, vol. 39, 2007;
- 539) **Rădulescu, O., Rosenberg, P., Tudor, A.**, *Probleme controversate privind răspunderea penală a demnitarilor*, Dreptul, nr. 11, 2008;
- 540) **Reghini, I., Diaconescu, Ș., Paul, V.**, *Introducere în dreptul civil*, Ed. Sfera Juridică, Cluj-Napoca, 2007;
- 541) **Reimann, M.**, *A Human Rights Exception to Sovereign Immunity: Some Thoughts on Prinz v. Federal Republic of Germany*, Michel Journal of International Law;
- 542) **Renoux, T., De Villiers, M.**, *Code constitutionnel*, Litec, Paris, 2010;
- 543) **Reydams, L.**, *In re Pinochet. Belgian Tribunal of First Instance of Brussels (Investigating Magistrate), November 8, 1998*, American Journal of International Law, vol. 93, nr. 3, 1999;
- 544) **Reydams, L.**, *Universal Jurisdiction: International and Municipal Legal Perspectives*, 2003, Committee on International Human Rights Law and Practice, Final Report on the Exercise of Universal Jurisdiction in Respect of Gross Human Rights Offences, International Law Association Conference Report, 2000, la adresa http://www.ila-hq.org/html/layout_committee.htm (link nefuncțional la ora actuală);
- 545) **Reydams, L.**, *Belgium Reneges on Universality: The 5 August 2003 Act on Grave Breaches of International Humanitarian Law*, Journal of International Criminal Justice, 2003;
- 546) **Reydams, L.**, *Belgium's First Application of Universal Jurisdiction: the Butare Four Case*, Journal of International Criminal Justice, 2003;
- 547) **Reydams, L.**, *Universal Jurisdiction*, Oxford University Press, Oxford, 2004;
- 548) **Ribellink, O.M.** (coord.), *Beyond the UN Charter. Peace, Security and the Role of Justice*, Hague Academic Press, Haga, 2008;
- 549) **Richburg, K.B.**, *Ex-Serbian president surrenders. Milutinović in Amsterdam to face war crimes charges*, Washington Post, 21 ianuarie 2003, la adresa <http://imgs.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?f=/c/a/2003/01/21/MN192752.DTL>;
- 550) **Rinceanu, J.**, *Völkerstrafrecht in Rumänien*, Duncker & Humblot, Berlin, 2008;
- 551) **Rispin, S.C.**, *Implications of Democratic Republic of the Congo v. Belgium on the Pinochet Precedent: A setback for international human rights litigation?*, Chicago Journal of International Law, 1 octombrie 2002;
- 552) **Robertson, G.**, *The Tyrannicide Brief: The Story of the Man Who Sent Charles I to the Scaffold*, Pantheon Books, New York, 2005;
- 553) **Robinson, M.**, *Foreword*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 554) **Rodley, N.S.**, *Breaking the Cycle of Impunity for Gross Violations of Human Rights: The Pinochet Case in Perspective*, în *Verantwortlichkeit von Individuen* la adresa <http://www.jura.uni-duesseldorf.de>;
- 555) **Roeder, T.S.**, *Grundzüge der Staatimmunität*, Juristische Schulung, nr. 3, 2005;
- 556) **Roht-Arriaza, N.**, *Truth, Accountability and the Dynamics of Change in Chile* în Colectiv, *The Pinochet Precedent: Individual Accountability for International Crimes*, American University Washington College of Law, Institute for Policy Studies, Washington, 26 martie 2001, la adresa <http://www.ips-dc.org/projects/legalscholars/index.htm>;
- 557) **Roht-Arriaza, N.**, *Of catalysts and cases: transnational prosecution and impunity in Latin America*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;

- 558) **Roht-Arriaza, N.**, *Leciones de estrategias legales*, în Colectiv, *The Pinochet Case. Lessons from a 30-Year Transnational Struggle Against Impunity*, Institute for Policy Studies, Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales, Santiago, Chile, 14 noiembrie 2003, la adresa http://www.tni-archives.org/detail_page.phtml?page=acts_pin-conf-e (link nefuncțional la ora actuală);
- 559) **Roht-Arriaza, N.**, *The Pinochet Effect: Transnational Justice in the Age of Human Rights*, University of Pennsylvania, Philadelphia, 2005;
- 560) **Roth, K.**, *It's Worth Bringing Tyrants to Justice*, International Herald Tribune, 10 august 2005, la adresa <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/163-general/28303.pdf>;
- 561) **Roht-Arriaza, N.**, *Prosecuting Heads of States in Latin America*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 562) **Roht-Arriaza, N.**, *The Multiple Prosecutions of Augusto Pinochet*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 563) **Rotsch, T.**, *Von Eichmann bis Fujimori – Zur Rezeption der Organisationsherrschaft nach dem Urteil des Obersten Strafgerichtshofs Perus*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, nr. 11, 2009;
- 564) **Rotunda, R.D.**, *Modern Constitutional Law. Cases and Notes*, West Publishing Co., St. Paul, Minnesota, 1997;
- 565) **Roxin, C.**, *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band I. Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre*, C.H. Beck, München, 1994;
- 566) **Roxin, C.**, *Bemerkungen zum Fujimori-Urteil des Obersten Gerichtshofs in Peru*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, nr. 11, 2009;
- 567) **Röling, B.**, *Criminal Responsibility for the Violations of the Law of War*, Revue Belge de Droit International;
- 568) **Romano, C.P.R., Nollkaemper, A.**, *The Arrest Warrant Against the Liberian President, Charlest Taylor*, ASIL Insight, iunie 2003, la adresa <http://www.asil.org/insights/insigh110.htm>;
- 569) **Rønneberg Ruud, T.**, *The Pinochet Case and Customary International Law*, Institut for offentlig rett skriftserie nr. 5/2002, GCS Media AS, Oslo, 2002;
- 570) **Rubin, A.P.**, *Milošević on Trial*, International Journal for the Semiotics of Law, vol. 19, nr. 4, 2006;
- 571) **Ruffert, M.**, *Pinochet Follow Up: The End of Sovereign Immunity?*, Netherlands International Law Review, nr. 48, 2001;
- 572) **Rusu, I.**, *Discuții în legătură cu normele constituționale privind desemnarea candidatului pentru funcția de prim-ministru de către președintele României*, Dreptul nr. 12, 2008;
- 573) **Sachs M.** (coord.), *Grundgesetz. Kommentar*, C.H. Beck, München, 2009;
- 574) **Sadat, L.N.**, *The Trial of Slobodan Milošević*, ASIL Insight, octombrie 2002, la adresa <http://www.asil.org/insights/insigh90.htm>;
- 575) **Sadat, L.N.**, *International Legal Issues Surrounding the Mistreatment of Iraqi Detainees by American Forces*, ASIL Insight, mai 2004, la adresa <http://www.asil.org/insights/insigh134.htm>;
- 576) **Sadat, L.N.**, *New Developments Regarding the Prosecution of Saddam Hussein by the Iraqi Special Tribunal*, ASIL Insight, 5 august 2005, la adresa <http://www.asil.org/insights/email/insights050805.html> (link nefuncțional la ora actuală);
- 577) **Sadat, L.N.**, *Who Won the Battle of Wills in the December Proceedings of the Saddam Trial?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;

- 578) **Sadat, L.N.**, *Is the Saddam Hussein Trial One of the Most Important Court Cases of All Time?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 579) **Sadat, L.N.**, *Fixing the Legitimacy Deficit in the Saddam Hussein Trial*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 580) **Safferling, C.J.M.**, *Book Review - Kaleck/Ratner/Singelnstein/ Weiss (coord.), International Prosecution of Human Rights Crimes, 2006*, German Law Journal, nr. 9, 2007 la adresa <http://www.germanlawjournal.com/print.php?id=857>;
- 581) **Salazar, H.**, *Transición a las democracias y derechos humanos*, în Colectiv, *The Pinochet Case. Lessons from a 30-Year Transnational Struggle Against Impunity*, Institute for Policy Studies, Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales, Santiago, Chile, 14 noiembrie 2003, la adresa http://www.tni-archives.org/detail_page.phtml?page=acts_pin-conf-e (link nefuncțional la ora actuală);
- 582) **Salmon, J.**, *Manuel de droit diplomatique*, Bruylant, Bruxelles, 1994;
- 583) **Samuels, A.**, *Diplomatic Privileges Act, 1964*, The Modern Law Review, vol. 27, nr. 6, 1964;
- 584) **Satow, E.**, *Guide to Diplomatic Practice*, Longman, Londra, 1978;
- 585) **Satzger, H.**, *Internationales und Europäisches Strafrecht*, Nomos, Baden-Baden, 2005;
- 586) **Sawma, G.**, *The Immunity of President Bashar Assad of Syria under International Law*, 25 mai 2006, la adresa <http://searchwarp.com/swa65501.htm>;
- 587) **Scaliotti, M.**, *Defences before the International Criminal Court: Substantive Grounds for Excluding Criminal Responsibility — Part I*, International Criminal Law Review, 1, 2001;
- 588) **Scăunaș, S.**, *Răspunderea internațională pentru violarea dreptului umanitar*, Ed. All Beck, București, 2002;
- 589) **Schabas, W.A.**, *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001;
- 590) **Schachter, O.**, *International Law in Theory and Practice*, Recueil des Cours de l'Academie de Droit International, nr. 9, 1982;
- 591) **Scharf, M.P.**, *Musical Chairs: The Dissolution of States and Membership in the United Nations*, Cornell International Law Journal, 1995;
- 592) **Scharf, M.P.**, *The Indictment of Slobodan Milošević*, ASIL Insights, iunie 1999, la adresa <http://www.asil.org/insights/insigh35.htm>;
- 593) **Scharf, M.P., Schabas, W.A.**, *Slobodan Milošević On Trial 14*, The Continuum International Publishing Group, Inc, New York, 2002;
- 594) **Scharf, M.P.**, *Making a Spectacle of Himself, Milošević Wants a Stage, Not the Right to Provide His Own Defense*, Washington Post, 29 august 2004;
- 595) **Scharf, M.P.**, *ICTY Appeals Chamber Decision on Slobodan Milošević's Right of Self-Representation*, ASIL Insight, noiembrie 2004, la adresa <http://www.asil.org/insight041111.cfm>;
- 596) **Scharf, M.P., McNeal, G.S.** (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 597) **Scharf, M.P.**, *Is the Saddam Hussein Trial One of the Most Important Court Cases of All Times?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 598) **Scharf, M.P.**, *Lessons from the Saddam Trial*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;

- 599) Scharf, M.P., *Has the Iraqi Tribunal Learned the Lessons from the Milosevic Trial?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 600) Scharf, M.P., *Does it Make Good Sense to Start with the Dujail Case, Rather Than a Greater Atrocity Like the Anfal Campaign?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 601) Scharf, M.P., *The Significance of the Anfal Campaign Indictment?*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 602) Scharf, M.P., *Hussein: "I'm Responsible" An Admission of Control, but Not of Guilt*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 603) Scharf, M.P., *What Must the Prosecution Successfully Address in its Closing Argument to Win the Case*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 604) Scharf, M.P., *The Significance of the Testimony of Tariq Aziz – Not Just Another Witness*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 605) Scharf, M.P., Newton, M.A., *The Iraqi High Tribunal's Dujail Trial Opinion*, ASIL Insight, vol. 10, nr. 34, 18 decembrie 2006, la adresa <http://www.asil.org/insights/2006/12/insights061218.html>;
- 606) Scharf, M.P., *IHT and Anfal*, în Wilmshurst, E. (coord.), *The Iraqi Tribunal: The Post-Saddam Cases*, la adresa http://www.chathamhouse.org.uk/files/13117_il041208.pdf (link nefuncțional la ora actuală);
- 607) Scheffer, D., *What if a Different U.S. Strategy Had Built a Different Court for Iraq*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 608) Schmitdt-Bleibtreu, B., Klein, F., *Kommentar zum Grundgesetz*, Luchterhand, Berlin, 1999;
- 609) Schreuer, C., *State immunity: some recent developments*, Cambridge, Grotius, 1988;
- 610) Schroeder, F.-C., *Tatbereitschaft gegen Fungibilität*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, nr. 11, 2009;
- 611) Schönke, A., Schröder, H. (coord.), *Strafgesetzbuch. Kommentar*, C.H. Beck, München, 2010; Schultz, N., *Ist Lotus verblüht? Anmerkung zum Urteil des IGH vom 14.02.2002 (Kongo/Belgien)*, Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 2003;
- 612) Schwebel, S.M., *Adress to the Plenary Sessions of the General Assembly of the United Nations*, 26 octombrie 1999;
- 613) Schweitzer, D., *Juicio Político o Acusación Constitucional*, Revista de Derecho y Jurisprudencia, <http://www.ua.es/up/pinochet/noticias/agosto/sentencia/texto3.html>;
- 614) Sears, J.M., *Confronting the 'Culture of Impunity': Immunity of Heads of State from Nuremberg to ex parte Pinochet*, German Yearbook of International Law, 1999;
- 615) Senn, S., *Immunitäten vor dem Internationales Strafgerichtshof*, Carl Heymans, München, 2010;
- 616) Seyersted, F., *Jurisdiction over Organs and Officials of States, the Holly See and Intergovernmental Organizations*, International Comparative Law Quarterly, 1965;
- 617) Shaw, M., *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003;
- 618) Shearer, I., *Recent Developments in International Criminal Law Affecting Enforcement of International Humanitarian Law*, Australian Defence Studies Centre, Selection of Papers

Delivered to the Second Regional Conference on International Humanitarian Law, 12-14 decembrie, 1994;

- 619) **Silverman, E.**, *Prosecution of International Crimines in the United States of America*, în Eser, A., Sieber, U., Kreicker, H., (coord.), *Nationale Strafverfolgung völkerrechtlicher Verbrechen*, vol. 5: *Canada (Gut/Wolpert), Estonia (Parmas/Ploom), Greece (Retalis), Israel (Kremnitzer/Cohen), USA (Silverman)*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2005;
- 620) **Sima, C.**, *Imunitatea prezidențială și parlamentară în dreptul penal român*, *Revista de Drept Penal*, nr. 3, 2009;
- 621) **Simons, M.**, *Chirac under Investigation for Activities when Paris Mayor*, *International Herald Tribune*, 21 noiembrie 2007;
- 622) **Sinclair, M.**, *The European Convention on State Immunity*, *The International and Comparative Law Quarterly*, vol. 22, nr. 2, 1973;
- 623) **Sison, G.**, *A King No More: The Impact of the Pinochet Decision on the Doctrine of Head of State Immunity*, *Washington University Law Quarterly*, nr. 78, 2000;
- 624) **Sissons, M., Wierda, M.**, *Political Pedagogy, Baghdad Style: The Dujail Trial of Saddam Hussein*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 625) **Sluiter, G.**, *Commentary to Indictment. Prosecutor v. Slobdan Milošević, Milan Milutinović, Nikola Šainović, Dragoljub Ojdanić, Vlastko Stojiljković*, în Klip, A., Sluiter, G. (coord.), *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals - Volume 03: The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia 1997-1999*, Ed. Intersentia, Antwerpen, 2001;
- 626) **Smis, S., Van der Borght, K.**, *Belgian Law Concerning the Punishment of Grave Breaches of International Humanitarian Law*, *ASIL Insights*, iulie 2003, la adresa <http://www.asil.org/insigh112.cfm>;
- 627) **Smith, H.**, *Chairman Smith Urges Clinton To Support Rule Of Law Against Indicted War Criminal Slobodan Milošević. Denounces Call for Amnesty, Immunity and Asylum*, la adresa http://209.85.129.132/search?q=cache:IcASxoLo7vIJ:www.csce.gov/index.cfm%3FFuseAction%3DUserGroups.Home%26ContentRecord_id%3D21%26ContentType%3DP%26ContentRecordType%3DP%26UserGroup_id%3D23%26Subaction%3DP%26PressReleases%26CFID%3D18849146%26CFTOKEN%3D53+Milošević+immunity&hl=ro&ct=clnk&cd=11&gl=ro (link nefuncțional la ora actuală);
- 628) **Sodan, H.** (coord.), *Grundgesetz. Beck'scher Kompakt – Kommentar*, C.H. Beck, München, 2009;
- 629) **Sperduti, G.**, *Lezioni di diritto internazionale*, Giuffrè, Milano, 1958;
- 630) **Spinedi, M.**, *State Responsibility v. Individual Responsibility for International Crimes: Tertium Non Datur*, *European Journal of International Law*, nr. 4, 2002;
- 631) **Stefani, G., Levasseur, G., Bouloc, B.**, *Droit pénal général*, Dalloz, Paris, 2005;
- 632) **Strapatsas, N.**, *The Effects of the Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of Congo v. Belgium) on the Execution of Universal Jurisdiction*, în Colectiv, *Pendre le mesure du droit international: effectivité, equite et validité*, Canadian Council of International Law Conference, Kluwer Law International, Haga, 2004;
- 633) **Streteanu, F.**, *Tratat de drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2008;
- 634) **Strite Murname, L.**, *Ten Years After the War in Kosovo: International Law, Kosovo and the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, *ASIL Insight*, vol. 13, nr. 7, 10 iulie 2009, la adresa <http://www.asil.org/insights090610.cfm>;
- 635) **Strisower, L.**, *L'extraterritorialité et ses principales applications*, *Recueil des Cours*, 1923;
- 636) **Suljacić, E.**, *Justice Squandered? The Trial of Slobodan Milošević*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;

- 637) **Sunga, L.S.**, *The International Community's Recognition of Certain Acts as "Crimes Under International Law"*, în Colectiv, *International Law. Quo Vadis?*, Nouvelles Études Pénales, nr. 19, 2004;
- 638) **Swart, B.**, *International Crimes: Present Situation and Future Development*, în Colectiv, *International Law. Quo Vadis?*, Nouvelles Études Pénales, nr. 19, 2004;
- 639) **Tabaka, B.**, *Peut-on juger un Chef d'Etat ou / et un ex-Chef d'Etat?*, la adresa <http://www.rajf.org/dossiers/3/index.php> (link nefuncțional la ora actuală);
- 640) **Tangermann, C.**, *Die völkerrechtliche Immunität vom Staatsoberhäuptern. Grundlagen un Grenzen*, Duncker & Humblot, Berlin, 2002;
- 641) **Tavernier, P.** (coord.), *Actualité de la jurisprudence pénale internationale à l'heure de la mise eu place de la Cour pénale internationale*, Centre de Recherches et d'Etudes sur les Droits d l'Homme et le Droit Humanitaire, Bruylant, Bruxelles, 2004;
- 642) **Tănăsescu, E.S.**, *Câteva considerații cu privire la imunitatea parlamentară pe marginea unor decizii ale Curții Constituționale*, în Revista de Drept Public, nr. 1/2003;
- 643) **Tejan-Cole, A.**, *A Big Man in a Small Cell: Charles Taylor and the Special Court for Sierra Leone*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 644) **Theodoru, G.**, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2008;
- 645) **Thomé, D.**, *Le Haute Court. Articles 67 et 68*, în Luchaire, F., Conac, G., Prétot, X., *La Constitution de la République française*, Ed. Economica, Paris, 2009;
- 646) **Tigar, M.**, *Possibilities for Prosecuting U.S. Officials for Human Rights Crimes*, în Colectiv, *The Pinochet Precedent: Individual Accountability for International Crimes*, American University Washington College of Law, Institute for Policy Studies, Washington, 26 martie 2001, la adresa <http://www.ips-dc.org/projects/legalscholars/index.htm>;
- 647) **Tomuschat, C.**, *Individual reparation claims in instances of grave human rights violations: the position under general international law*, în Randelzhofer, A., Tomuschat, C. (coord.), *State responsibility and the individual. Reparation in instances of grave violations of human rights*, Martinus Nijhoff, 1999;
- 648) **Toner, P.J.**, *Competing concepts of immunity: revolution of the Head of State Immunity defense*, Pennsylvania State Law Review, vol. 108, 2004;
- 649) **Trahan, J.**, *Why the Killing in Darfur is Genocide*, Fordham International Law Journal, nr. 31, 2008;
- 650) **Traisbach, K.**, *Zur völkerrechtlichen Beurteilung nationaler Amnestieregelungen – Ein Überblick*, <http://www.uni-potsdam.de/u/mrz/mrm/mrm13-2.htm> (link nefuncțional la ora actuală);
- 651) **Tribe, L.H.**, *American Constitutional Law*, The Foundation Press, Mineola, New York, 1988;
- 652) **Triffterer, O.** (coord.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: Observer's Notes, Article y Article*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1999;
- 653) **Tunks, M.**, *Diplomats or Defendants? Defining the Future of Head-of-State Immunity*, Duke Journal of International Law, 2002;
- 654) **Turianu, C.**, *Discuții în legătură cu eventuala modificare a reglementării imunității parlamentare și a șefului statului*, Dreptul, nr. 7, 2001;
- 655) **Turns, D.**, *Pinochet's Fallout: Jurisdiction and Immunity for Criminal Violations of International Law*, Legal Studies, 2000;
- 656) **Turpin, C., Tomkins, A.** (coord.), *British Government and the Constitution*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007;
- 657) **Țuculeanu, A.**, *Răspunderea juridică a membrilor Parlamentului și a membrilor Guvernului*, Revista de Drept Penal, nr. 4, 1995;

- 658) **Udroiu, M.**, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2010;
- 659) **Umbach, D.C., Clemens, T.** (coord.), *Grundgesetz. Mitarbeiterkommentar und Handbuch*, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 2002;
- 660) **Umbral, F.**, *Qué fuego de justicia se depierta en nosotros, qué cuchillo*, El Caudillo, 20 octombrie 1998;
- 661) **Uyttendaele, M.**, *Précis de droit constitutionnel belge. Regards sur un système institutionnel paradoxal*, Bruylant, Bruxelles, 2001;
- 662) **Vandermeersch, D.**, *La compétence universelle en droit belge*, în *Poursuites pénales et extraterritorialité*, Dossiers de la RDPC, 2002;
- 663) **Vandermeersch, D.**, *Compétence universelle et immunités en droit international humanitaire – la situation belge*, în Henzelin, M., Roth, R. (coord.), *Le droit pénal à l'épreuve de l'internationalisation*, LGDJ Paris, George Éditeur Genève, Bruylant, Bruxelles, 2002;
- 664) **Vandemeersch, D.**, *Prosecuting international crimes in Belgium*, Journal of International Criminal Justice, nr. 2, 2005;
- 665) **Van Alebeek, R.**, *The Immunity of States and Their Officials in International Criminal Law and International Human Rights Law*, Oxford University Press, Oxford, 2008;
- 666) **Van der Wilt, H.**, *On Functional Perpetration in Dutch Criminal Law. Some reflections sparked off by the Case against the former Peruvian president Alberto Fujimori*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, nr. 11, 2009;
- 667) **Van Poelgeest, L.**, *Nederland en het Tribunal van Tokio ("The Netherlands and the Tokyo Tribunal")*, Arnhem, 1989;
- 668) **Varsky, C.**, *Leciones de estrategias legales: Una Perspectiva Desde Argentina*, în Colectiv, *The Pinochet Case. Lessons from a 30-Year Transnational Struggle Against Impunity*, Institute for Policy Studies, Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales, Santiago, Chile, 14 noiembrie 2003, la adresa http://www.tni-archives.org/detail_page.phtml?page=acts_pin-conf-e (link nefuncțional la ora actuală);
- 669) **Vasiliu, T.** (coord.), *Codul penal comentat și adnotat. Partea generală*, Ed. Științifică, București, 1971;
- 670) **Verdross, A., Simma, B.**, *Universelles Völkerrecht*, Duncker & Humblot, Berlin, 1984;
- 671) **Verdugo, P.**, *Chile, Pinochet, and the Caravan of Death*, Trans. Marcelo Montecino, North South Center Press, University of Miami, Miami, 2001;
- 672) **Verdussen, M.**, *Contours et enjeux du droit constitutionnel penal*, Ed. Bruylant, Bruxelles, 1995;
- 673) **Verhoeven, J.**, *M. Pinochet, la coutume internationale et la compétence universelle*, Journal des Tribunaux, 1999;
- 674) **Verhoeven, J.**, *Vers un ordre répressif univereel? Quelques observations*, Annuaire Français de Droit International, 1999;
- 675) **Verhoeven, J.**, *Notă critică. Aquilar Diaz et. al v. Pinochet*, Tribunal de Première Instance, Bruxelles, ordinul din 6 noiembrie 1998, în Journal des Tribunaux, 118, 1999;
- 676) **Verhoeven, J.**, *Les immunités de jurisdiction et d'exécution. Rapport provisoire*, Yearbook of the Institute of International Law, vol. 69, 2000-2001;
- 677) **Verhoeven, J.**, *Mandat d'arrêt international et statut de minister*, Actualité et droit international, Journal des Préses, 2002, nr. 53, la adresa <http://www.ridi.org/adi/articles/2002/200205ver.pdf>;
- 678) **Verhoeven, J.** (coord.), *Le droit international des immunités: contestation ou consolidation?*, Larcier, Bruxelles, 2004;

- 679) Verhoeven, J., *Les immunités aux organes ou autres agents des sujets du droit international*, în Verhoeven, J. (coord.), *Le droit international des immunités: contestation ou consolidation?*, Larcier, Bruxelles, 2004;
- 680) Vida, I., *Puterea executivă și administrația publică*, Ed. Regia Autonomă „Monitorul Oficial“, București, 1994;
- 681) Villalpando, S., *L'affaire Pinochet: beaucoup de bruit pour rien ? L'apport au droit international de la décision de la Chambre des Lords du 24 mars 1999*, *Revue Générale de Droit International Public*, vol. 104, 2000;
- 682) Voican, M., Burdescu, R., Mocuța, Gh., *Curți internaționale de justiție*, Ed. All Beck, București, 2000;
- 683) Von Bogdandy, A., Wolfrum, R., *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, vol. 9, Martinus Nijhoff, Leiden;
- 684) Von Münch, I., Kunig, P., *Grundgesetz – Kommentar*, C.H. Beck, München, 2001;
- 685) Von Panhuys, H.F., *In the Bordeland between the Act of State Doctrine and Questions of Jurisdictional Immunities*, *International Comparative Law Quarterly*, 1964;
- 686) Voyiakis, E., *Acces to Court v State Immunity*, *International Comparative Law Quarterly*, vol. 52, nr. 2, 2003;
- 687) Vrabie, G., *Actualitatea concepției lui Constantin C. Angelescu privind imunitatea parlamentară*, *Revista de Drept Public*, nr. 3, 2005;
- 688) Wade, E.C.S., Bradley, A.W., *Constitutional and Administrative Law*, Longman, Londra, New York, 1985;
- 689) Wagner, R., Frauendorfer, H. (coord.), *Der Sturz des Tyrannen. Rümänien und das Ende einer Diktatur*, Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbeck bei Hamburg, 1990;
- 690) Waldorf, L., *A Justice “Trickle-Down”: Rwanda’s First Postgenocide President on Trial*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 691) Warbrick, C., *Extradition Law Aspects of Pinochet 3*, *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 48, nr. 4, 1999;
- 692) Warbrick, C., McGoldrick, D., Barker, J.C., *The Future of Former Head of State Immunity after ex parte Pinochet*, *International Comparative Law Quarterly*, vol. 48, nr. 4, 1999;
- 693) Warbrick, C., McGoldrick, D., Denza, E., *Ex parte Pinochet, Lacuna or Leap?*, *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 48, nr. 4, 1999;
- 694) Wassermann, R., *Zum Ende des Honecker – Verfahrens*, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1993;
- 695) Watts, A., *The Legal Position in International Law of Head of States, Heads of Governments and Foreign Ministers*, *Recueil des Cours*, 1994, III;
- 696) Wedgwood, R., *Former Yugoslav President Slobodan Milošević to be Tried in The Hague for Crimes Against Humanity and War Crimes Allegedly Committed in Kosovo*, *ASIL Insights*, iulie 2001;
- 697) Wedgwood, R., *Global or Local Justice: Who Should Try Ousted Leaders*, Address to the Cornell International Law Journal Symposium: Milošević & Hussein on Trial;
- 698) Weiss, P., *Possibilities for Prosecuting Abuses of Economic and Social Rights*, în Colectiv, *The Pinochet Precedent: Individual Accountability for International Crimes*, American University Washington College of Law, Institute for Policy Studies, Washington, 26 martie 2001, la adresa <http://www.ips-dc.org/projects/legalscholars/index.htm>;
- 699) Weiß, W., *Völkerstrafrecht zwischen Weltprinzip und Immunität*, *Juristenzeitung*, 2002;
- 700) Weller, M., *On the Hazards of Foreign Travel for Dictators and Other International Criminals*, *International Affairs*, (Royal Institute of International Affairs 1944-), vol. 75, nr. 3, 1999;

- 701) Werle, G., *Principles of International Criminal Law*, TMC Asser Press, Haga, 2005;
- 702) Weyembergh, A., *Sur l'ordonnance du juge d'instruction Vandermeersch rendue dans l'affaire Pinochet le 6 novembre 1998*, *Revue Belge de Droit International*, 1999;
- 703) Wiesinger, E., *State Immunity from Enforcement Measures*, University of Viena, iulie 2006, la următoarea adresă http://intlaw.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/int_beziehungen/Internetpubl/wiesinger.pdf;
- 704) Will, G.F., Stephanopoulos, G.R., *The Power of the Presidency*, *Northern Kentucky Law Review* vol. 28, 2001;
- 705) William, P.R., Scharf, M.P., *Indict Slobodan Milošević*, la adresa <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/karadzic/trial/scharf.html>;
- 706) Williams, P., McGonigle, B., *Saddam's Admission: I Am Responsible*, în Scharf, M.P., McNeal, G.S. (coord.), *Saddam on Trial. Understanding and Debating the Iraqi High Tribunal*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2006;
- 707) Willing, R., *Prosecution of War Crimes Could Get Complicated*, *USA Today*, 16 aprilie 2003;
- 708) Wilmshurst, E. (coord.), *The Iraqi Tribunal: The Post-Saddam Cases*, la adresa http://www.chathamhouse.org.uk/files/13117_il041208.pdf (link nefuncțional la ora actuală);
- 709) Wilson, R.J., *Prosecuting Pinochet in Spain*, *Human Rights Brief*, vol. 6, nr. 3, 1999, la adresa <http://www.wcl.american.edu/hrbrief/06/3pinochet.cfm>;
- 710) Wilson, R.J., *Spanish Criminal Prosecutions Use International Human Rights Law to Battle Impunity in Chile and Argentina*, <http://www.derechos.org/koaga/iii/5/wilson.html>;
- 711) Winnats, A., *The Yerodia Ruling of the International Court of Justice and the 1993/1999 Belgian Law on Universal Jurisdiction*, *Leiden Journal of International Law*, 2003, vol. 16;
- 712) Wippman, D., *Atrocities, Deterrence, and the Limits of International Justice*, *Fordham International Law Journal*, 1999;
- 713) Wirth, S., *Immunities, Related Problems and Article 98 of the Rome Statute*, *Criminal Law Forum*, nr. 12, 2001;
- 714) Wirth, S., *Immunity for Core Crimes? The ICJ's Judgment in the Congo v. Belgium Case*, *European Journal of International Law*, nr. 4, 2002;
- 715) Wood, A., *Charm and Punishment: How the Philippines' Leading Man Became Its Most Famous Prisoner*, în Lutz, E.L., Reiger, C. (coord.), *Prosecuting Heads of State*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- 716) Wood, M., *Participation of Former Yugoslav States in the United Nations and in Multilateral Treaties*, *Yearbook of United Nations Law*, 1997, (de asemenea, la adresa http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfimpunyb/wood_1.pdf);
- 717) Woodhouse, D. (coord.), *The Pinochet Case: A Legal and Constitutional Analysis*, Oxford University Press, Oxford, 2000;
- 718) Woohouse, D., *The progress of Pinochet through the UK extradition procedure; an analysis of the legal challenges and judicial decisions*, în Davis, M. (coord.), *The Pinochet Case. Origins, Progress and Implications*, Institute of Latin American Studies, Londra, 2003;
- 719) Woodliffe, J.C., *Consular Relations Act 1968*, *The Modern Law Review*, vol. 32, nr. 1, 1969;
- 720) Wouters, J., De Smet, L., *The ICJ's Judgment in the Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000: Some Critical Observations*, *Yearbook of International Humanitarian Law*, nr. 4, 2001;
- 721) Wright, Q., *Notes on International Affairs: The Legal Liability of the Kaiser*, *American Political Sciences Review*, 1919;
- 722) Xi Huei Lalith Ranasinghe, K., *The Sacrifice of Jean Kambanda. A Comparative Analysis of the Right to Counsel in the International Criminal Tribunal for Rwanda and the United States, with emphasis on Prosecutor v. Jean Kambanda*, California Western School of Law, Chicago-

- Kent Journal of International & Comparative Law, 2004, la adresa http://www.kentlaw.edu/jicl/articles/spring2005/s2005_kelly_ranasinghe.pdf;
- 723) **Yang, X.**, *Cases and Comment. Universal Tort Jurisdiction over Torture*, The Cambridge Law Journal, vol. 64, 2005;
- 724) **Yee, S.**, *Argumente pentru amendarea Articolului 38 alin. (1) lit. b) și alin. (1) lit. c) din Statutul Curții Penale Internaționale de Justiție*, Revista Română de Drept Internațional, nr. 4, 2007;
- 725) **Zaid, M.S.**, *Sovereign Immunity: A Comparative Perspective*, Proceedings of the 85th Annual Meeting of the American Society of International Law, American Journal of International Law, nr. 88, 1994;
- 726) **Zan, M.**, *Democratic Republic of Congo v. Belgium: Arrest Warrant of 11 April 2000; Crimes against Humanity: 'Immunity' versus 'Impunity'?* Journal of South Pacific Law, nr. 1, 2003 la adresa <http://www.paclii.org/journals/fJSP/vol07no1/4.shtml> (link nefuncțional la ora actuală);
- 727) **Zander, M.**, *The act of state doctrine*, American Journal of International Law, vol. 53, 1999;
- 728) **Zappalà, S.**, *Do Heads of State in Office Enjoy Immunity from Jurisdiction for International Crimes? The Ghaddafi Case Before the French Cour de Cassation*, European Journal of International Law, 2001;
- 729) **Zappalà, S.**, *The Reaction of the US to the Entry into Force of the ICC Statute: Comments on UNSC Resolution 1422 (2002) and Article 98 Agreements*, Journal of International Criminal Justice, nr. 1, 2003;
- 730) **Zehnder, B.**, *Immunität von Staatsoberhäuptern und der Schutz elementarer Menschenrechte – der Fall Pinochet*, Nomos, Baden-Baden, 2003.